

16+

Рэтраспектыўныя
інтэрпрэтацыі

Кітая
стар. 5

Вобразы
таемнай

красы
стар. 12

Фестываль
беларускага

кіно
стар. 14-15

Хараства традыцыйнага праз погляд сучасніка

Фота прадстаўлена Нацыянальным гістарычным музеем Беларусі.

Нацыянальнае адзенне беларусаў фарміравалася на працягу многіх стагоддзяў і мела шмат агульнага з адзеннем рускіх і ўкраінцаў. Пры пэўнай падобнасці вопратка беларусаў вызначалася асаблівымі рысамі: наяўнасць своеасаблівых элементаў і назвы састаўных частак, характэрных толькі для Беларусі, колеравая гама, спосабы аздаблення... Канчаткова традыцыйны касцюм сфарміраваўся ў канцы XIX — пачатку XX стагоддзя. У ім найбольш яскрава выявілася ўсё майстэрства народа і яго эстэтычныя густы.

Сёння, у перыяд актыўнай глабалізацыі, акрамя спецыялістаў, мала тых, хто цікавіцца тэмай беларускіх строяў, хто вывучае іх стыхію і асаблівасці. Так ці інакш гэта становіцца прадметам мінулага ў многіх краінах (недзе ў меншай, а недзе ў большай ступені).

Няхай мы звыклі ўспрымаць нацыянальны касцюм як музейны экспанат, многія імкнуча не толькі захаваць для будучыні, але і выкарыстаць яго шматгранныя вобразы ў сучаснасці. Выставачны праект «Беларускі касцюм: мінулае і сучасны дызайн», дзе дэманструюцца аўтэнтычныя строі з фондаў Нацыянальнага гістарычнага музея і адзенне з калекцый сучасных беларускіх дызайнераў, дае магчымасць параўнаць, як выглядала вопратка продкаў і як сённяшнія творцы выкарыстоўваюць яе элементы ў сваіх мастацкіх праектах.

«ЛіМ»-акцэнт

Напярэдадні Новага года Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка прысудзіў прэміі «За духоўнае адраджэнне» і спецыяльныя прэміі дзеячам культуры і мастацтва. Кіраўнік дзяржавы падпісаў адпаведныя ўказы.

Па выніках 2020 года прысуджаны пяць прэмій «За духоўнае адраджэнне». Імі адзначаны працоўныя і аўтарскія калектывы, прадстаўнікі рэлігійнай і адукацыйнай арганізацый за актыўную дзейнасць у гуманітарнай сферы, якая садзейнічае захаванню і прымнажэнню нацыянальнага культурнага здабытку, выхаванню ў моладзі любові да Айчыны, умацаванню духоўных каштоўнасцей і ідэй міласэрнасці.

♦ Адна з прэмій — за стварэнне мемарыяльнага комплексу на месцы спаленай вёскі Ала ў Светлагорскім раёне Гомельскай вобласці. Уганараваны аўтарскія калектывы ў складзе галоўных архітэктараў праекта ААТ «Інстытут Гомельграмадзянскага праекта» Сяргея Пярвіцкага і Віктара Бельцюкова, а таксама члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Ізяслава Катлярова.

♦ За аднаўленне Тураўскага крыжа XII—XIII стагоддзяў прэмія прысуджана аўтарскаму калектыву ў складзе члена Беларускага саюза мастакоў Алены Андрэшчанкі, намесніка начальніка галоўнага ўпраўлення дзяржаўных спецыяльных культурных мерапрыемстваў і прафесійнага мастацтва — начальніка ўпраўлення прафесійнага мастацтва Міністэрства культуры, старшыні Сінадальнага аддзела па царкоўным мастацтве, архітэктуры і рэстаўрацыі Беларускай праваслаўнай царквы Марыі Нецвятаевай і дырэктара ТДА «Залаты платан» Алега Ермаловіча.

♦ Святар Свята-Троіцкай царквы аграгарадка Салтанаўшчына Нясвіжскага раёна Слуцкай епархіі Беларускай праваслаўнай царквы протаіерэй Алег Абрамовіч таксама ўганараваны прэміяй за вялікі асабісты ўклад ва ўмацаванне духоўных каштоўнасцей сярод дзяцей і моладзі, арганізацыю добрачыннай дзейнасці брацтва ў гонар Праабражэння Гасподняга.

За выдатныя дасягненні ў сферы музычнага мастацтва, музейнай і бібліятэчнай справы, журналістыкі, тэлебачання, народнай і аматарскай мастацкай творчасці, навучання і выхавання творчай моладзі, якія атрымалі грамадскае прызнанне, прысуджаны 10 спецыяльных прэмій Прэзідэнта Беларусі дзеячам культуры і мастацтва.

♦ Аўтарскі калектыв у складзе галоўнага і вядучага бібліятэкараў аддзела маркетынгу і бібліятэказнаўчай работы Магілёўскай абласной бібліятэкі імя У. І. Леніна Юліі Касцюк і Івана Малініна ўдастоены спецпрэміі за значныя дасягненні ў справе выхавання любові да роднага краю, стварэнне інфармацыйных рэсурсаў, прысвечаных тэме малой радзімы.

♦ Узнагародай адзначаны і аўтарскі калектыв у складзе дырэктара Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі кандыдата гістарычных навук Вадзіма Лакізы, навуковага супрацоўніка Нацыянальнага парку «Белавежская пушча» магістра гістарычных навук Руслана Кнігі, галоўнага архітэктара праектаў філіяла «Брэстрэстаўрацыяпраект» ААТ «Белрэстаўрацыя» Вольгі Нічыпарчык за самаадданую працу па захаванні гістарычнай памяці беларускага народа, стварэнне археалагічнага музея пад адкрытым небам у Белавежскай пушчы.

♦ Спецыяльнай прэміяй таксама адзначаны калектыв Віцебскага абласнога метадычнага цэнтру народнай творчасці — за выдатныя дасягненні ў справе захавання гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі, адраджэнне традыцыйнай тэхналогіі вырабу гліняных цацак Аршанскага Падняпроўя і Віцебскага Падзвіння.

♦ За значны ўклад у захаванне гістарычнай праўды аб Вялікай Айчыннай вайне, рэалізацыю праекта Саюзнай дзяржавы па рэканструкцыі будынкаў і збудаванняў Брэсцкай крэпасці прэміяй уганараваны калектыв мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой».

♦ Калектыву Нацыянальнага цэнтру мастацкай творчасці дзяцей і моладзі прэмія прысуджана за адраджэнне і захаванне нацыянальных традыцый, развіццё сучасных кірункаў мастацкай творчасці, значны ўнёсак у выхаванне дзяцей і моладзі.

♦ Высокай узнагароды ўдастоены галоўны дырыжор Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра народныя артысты Беларусі Аляксандр Анісімаў за значны асабісты ўклад ва ўмацаванне міру і згоды ў грамадстве праз музыку, за рэалізацыю буйных рэспубліканскіх і міжнародных творчых праектаў.

♦ Сярод уганараваных і майстар народных інструментаў Адэльскага цэнтру культуры і народнай творчасці — філіяла Гродзенскага раённага культурна-інфармацыйнага цэнтру Мар'ян Скрамблевіч. Прэмія стала ацэнкай яго значнага асабістага ўкладу ў адраджэнне традыцый вырабу музычных інструментаў.

Афіцыйныя падзеі ад Інесы Петрусевич

Будзем разам

Шаноўныя аўтары, чытачы, калегі!

Вялікі дзякуй за цёплыя словы і пажаданні нашай газеце!

Рэдакцыя «Літаратуры і мастацтва» віншуе вас з Новым годам і Калядамі і жадае, каб у 2021 годзе спраўдзіліся ўсе вашы надзеі.

У нас агульная задача — знайсці водгук у душах сучаснікаў. Дык няхай жа не вычэрпваецца крыніца вашай творчай энергіі, няхай гармоніяй чалавечага шчасця, цеплынёй неабыхавых сэрцаў і бессмяротнасцю

мастацтва поўніцца дзякуючы вам скарбніцай нашай культуры!

Дабрабыту, натхнення, шчасця і любові!

Са спадзяваннем на далейшае плённае супрацоўніцтва, ваш «ЛіМ».

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Чатырохмоўны праект

Пятнаццаць членаў Гомельскага абласнога аддзялення СПБ удзельнічаюць у міжнародным праекце мастацкіх перакладаў «Славянская вясёлка», які аб'ядноўвае беларускіх, расійскіх, украінскіх і балгарскіх літаратараў. Курыруе праект старшыня абласной суполкі Уладзімір Гаўрыловіч — кіраўнік міжнароднага праекта па збліжэнні славянскіх літаратараў «Берагі дружбы» па Рэспубліцы Беларусь.

У чэрвені гэтага года Міністэрства інфармацыі і Саюз пісьменнікаў Беларусі прапанавалі Савету абласнога аддзялення СПБ наладзіць творчае супрацоўніцтва паміж украінскімі, балгарскімі, рускімі і беларускімі літаратарамі і ажыццявіць

узаемныя пераклады твораў на свае родныя мовы.

У выніку паўгадавой працы быў падрыхтаваны першы зборнік паэзіі і прозы балгарскіх пісьменнікаў у перакладзе беларускіх, украінскіх і расійскіх літаратараў — ажно на чатырыста старонак. Завяршаецца праца па выданні кнігі перастварэнняў «Славянская вясёлка», яе выпуск ажыццяўляецца за кошт добрачынных сродкаў з балгарскага боку. Першая прэзентацыя, як мяркуецца, пройдзе вясной у кожнай з краін-арганізатараў. Магчыма, будзе і сумесная прэзентацыя, калі ўдзельнікі цікавага чатырохмоўнага праекта здолеюць сабрацца разам.

Тым часам гомельскія літаратары, завяршыўшы пераклады

тэкстаў балгарскіх і ўкраінскіх творцаў, падрыхтавалі для чарговага выпуску «Славянскай вясёлкі» свае вершы і прозу і даслалі іх украінскім і балгарскім калегам. Мяркуюцца, што цяпер справа пойдзе значна хутчэй, бо сваім калегам беларусы прапанавалі творы на беларускай і рускай мовах. Ужо летам можа з'явіцца і беларускі нумар «Славянскай вясёлкі».

Як адзначае Уладзімір Гаўрыловіч, праца над перастварэннямі прынесла яму, яго калегам і ўсім, хто ўдзельнічае ў праекце, вялікае задавальненне. Дзякуючы агульным намаганням з друку выйдучы ўнікальныя кнігі, створаныя тымі, для каго мір, сяброўства, братэрства — не проста словы.

Мікалай ІГНАТОВІЧ

Узнагароды — віцебскім творцам

Напярэдадні Новага года ў Віцебскай абласной бібліятэцы імя У. І. Леніна адбылася ўрачыстая цырымонія ўручэння абласных літаратурных прэмій імя Уладзіміра Караткевіча і Петруся Броўкі.

Найлепшых вызначала журы, у склад якога ўвайшлі прадстаўнікі абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, ўпраўлення ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі, ўпраўлення адукацыі Віцебскага аблвыканкама, паведамлілі ў прэс-службе Віцебскага абласнога аддзялення СПБ.

Пяць аўтараў сталі лаўрэатамі прэміі імя Уладзіміра Караткевіча. У намінацыі «Прапаганда жыцця і творчасці Уладзіміра Караткевіча» перамог Аркадзь Русецкі — за шматгадовую папулярнасьцю творчасці класіка і кнігу «Уладзімір Краткевіч: Яго зорка не згасне ніколі... (Спроба літаратурнай біяграфіі)». У намінацыі «Паэзія» прэмію атрымала Тамара Краснова-Гусачэнка за кнігу «Будзем жыць...», у намінацыі «Проза» — Галіна і Сяргей Трафімавы за кнігу «Мой родны кут» і Ганна Навасельцава за кнігу «Калі цябе спаткала казка».

Лаўрэатамі літаратурнай прэміі імя Петруся Броўкі сталі Галіна Загурская — у намінацыі «Паэзія» за зборнік вершаў «Бераг зарападаў», Маіна Бабарыка — у намінацыі «Літаратура для дзяцей» за кнігу «Элграф і чароўныя нажніцы», Зоя Наваенка ў намінацыі «Проза» за кнігу «Дзяцінства ў тумане вайны».

Прэмію Тамары Красновай-Гусачэнка ўручае Уладзімір Пенін.

Пераможцаў прэміі павіншавалі намеснік старшыні Віцебскага аблвыканкама Уладзімір Пенін, загадчык ўпраўлення культуры аблвыканкама Пётр Падгурскі і старшыня Віцебскага абласнога аддзялення СПБ Тамара Краснова-Гусачэнка, якая прачытала вершы са зборніка «Будзем жыць...» і пажадала пераможцам новых творчых поспехаў.

Міра ІЎКОВІЧ

Фота прадастаўлена абласным аддзяленнем СПБ

Сярод найлепшых чытальнікаў...

У Мемарыяльнай зале пісьменнікаў Беларусі, што ў Доме літаратара, адбылося ўрачыстае мерапрыемства — падвядзенне вынікаў Мінскага гарадскога конкурсу чытальнікаў патрыятычнай паэзіі, прысвечанага 75-годдзю Вялікай Перамогі.

У творчым спаборніцтве бралі ўдзел звыш 1700 вучняў і студэнтаў сталіцы. У фінале спаборнічалі 47 чытальнікаў, 22 з іх сталі пераможцамі і лаўрэатамі ў чатырох узростах катэгорыях. Да мерапрыемства далучыліся настаўнікі і бацькі канкурсантаў. Дыпломы, статуэткі, медалі і памятныя падарункі ўручылі старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ, старшыня журы Міхась Пазнякоў, а таксама мастацкі кіраўнік Тэатра паэзіі артыстка эстрады Вольга Багушыньска і рэжысёр гэтага тэатра Адр्यान Багушыньскі.

Першае месца сярод малодшых школьнікаў журы прысудзіла Сцяпану Панцялееву і Аляксею Комару з СШ № 82; Ангеліне Мацяс, вучаніцы СШ № 168 — сярод вучняў сярэдняга школьнага ўзросту; Вікторыі Лявонавай і Лізавета Сімакавай — вучаніцам СШ № 168 (сярод старшакласнікаў) і Злаце Захарэўскай — студэнтцы факультэта пачатковай адукацыі БДПУ імя Максіма Танка (сярод студэнтаў).

Уладальнікамі Гран-пры сталі 8 чалавек. Сярод малодшых школьнікаў — вучань СШ № 134 Роберт Багушыньскі; сярод вучняў сярэдняга школьнага ўзросту — вучаніца гімназіі № 35 Кацярына Панфілава, Юльяна Шпілеўская і Меланія Якімава; сярод старшакласнікаў — вучаніца гімназіі № 35 Дарына Ананіч, вучаніца СШ № 26 Дар'я Абрамава і вучань СШ № 168 Павел Шастакоў; сярод студэнтаў — навучэнка факультэта пачатковай адукацыі БДПУ імя Максіма Танка Вікторыя Такушэвіч.

Пяць другіх месцаў было прысуджана Яраславу Байкову (гімназія № 35); Мікіту Локуну і Кацярыне Молаш з гімназіі № 35; Кацярыне Андрукевіч і Галіне Бялянінай (студэнткам факультэта пачатковай адукацыі БДПУ імя Максіма Танка). Тры трэцяя месцы дасталіся Лізавета Садковіч, Ульяне Васюк і Яне Тышкевіч з гімназіі № 35.

Ганаровыя граматы МГА СПБ і падарункі былі ўручаны педагогам, якія падрыхтавалі найбольш лаўрэатаў конкурсу, — Наталлі Лойка (гімназія № 35), Валянціне Драбышэўскай (СШ № 168), Ганне Красоўскай (СШ № 82), Ірыне Буторынай (БДПУ імя Максіма Танка).

Акрамя гэтага, па выніках конкурсу Роберт Багушыньскі, Меланія Якімава, Дарына Ананіч, Дар'я Абрамава, Вікторыя Такушэвіч атрымалі пасведчанні пазаштатных артыстаў Тэатра паэзіі, створанага ў 2016 годзе сталічным аддзяленнем СПБ.

Павел КУЗЬМІЧ

вектар

Пісьменнік і час

Роля кнігі і аўтара ў грамадска-духоўных працэсах

У лютым 2021 года ў Мінску адбудзецца традыцыйная кніжная выстаўка-кірмаш — XXVIII па ліку. Яе заснавальнікамі па традыцыі выступаць Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, Мінскі гарадскі выканаўчы камітэт, Саюз пісьменнікаў Беларусі, міністэрствы замежных спраў, адукацыі, культуры, ААТ «Белкніга», ААТ «Макбел».

Да ўдзелу запрошаны кніжныя выдавецтвы, кнігагандлёвыя арганізацыі розных краін свету. Звычайна ў лютым у Мінск штогод прыязджаюць прадстаўнікі болей як 30 краін. Зараз, безумоўна, на ўсе сустрэчы, імпрэзы, мерапрыемствы накладвае сваю пячатку пандэмія. І ўсё ж арганізатары ўжо вызначаюцца з даволі цікавай праграмай. Гэта і прэзентацыі, і круглыя сталы, і аўтограф-сесіі, іншыя жывыя, непасрэдныя сустрэчы і віртуальныя мерапрыемствы.

У праграме выстаўкі, якая запланавана на 18—21 лютага 2021 года, — Міжнародны сімпозіум літаратараў «Пісьменнік і час». Мяркуюцца, што ён пройдзе ў анлайн-рэжыме. Назва сімпозіума — «Пісьменнік і час: роля кнігі і пісьменніка ў грамадска-духоўных працэсах». Арганізатары сёмага па ліку

форуму беларускіх і замежных пісьменнікаў у Мінску — Міністэрства інфармацыі краіны, Саюз пісьменнікаў Беларусі, Выдавецкі дом «Звязда», выдавецтва «Мастацкая літаратура».

Удзел у міжнародным гуманітарным творчым праекце ўжо пацвердзілі публіцысты, літаратуразнаўцы, паэты, празаікі з самых розных краін Садружнасці Незалежных Дзяржаў, найперш — з Расійскай Федэрацыі, Рэспублікі Казахстан, Рэспублікі Узбекістан і іншых краін.

У папярэднія гады міжнародны сімпозіум літаратараў «Пісьменнік і час», вытокі якога ідуць з 2015 года, прыцягваў увагу мастакоў слова з Кітая, Расіі, Ізраіля, Італіі, Азербайджана, Іспаніі, Туркменістана, Казахстана, іншых краін свету.

Сяргей ШЫЧКО

конкурсы

У пошуках талентаў

Конкурс «На пачатку дарог», які даў магчымасць дзецям і моладзі не толькі ақунуцца ў цудоўны свет творчасці Уладзіміра Караткевіча, але і праявіць свае здольнасці, правялі Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ, Цэнтр творчасці «Эверэст» г. Магілёва і Магілёўскі гарвыканкам.

Творчае спаборніцтва ўключала пяць намінацый: «Уласная паэзія (творы, прысвечаныя жыццю і творчасці У. Караткевіча)»; «Мастацкае слова (выразнае, эмацыянальнае прачытанне твораў класіка)»; «Тэатральная пастаноўка»; «Малюнкі (творы аўтара «Каласы пад сярпом тваім», інтэрпрэтаваныя ў розных тэхніках)»; «Відэаролік (відэафакты аб жыцці і творчасці пісьменніка) у трох узростах катэгорыях: дзеці (6—11 гадоў), падлеткі (12—17 гадоў), моладзь (18—31 год)».

На разгляд журы было даслана больш як 150 работ не толькі з Магілёўскай, але і з Гомельскай вобласці. Пераможцамі сталі 54 канкурсанты, пяць з іх атрымалі Гран-пры. Гэта навучэнка Мнагапрофільнага цэнтра па рабоце з дзецьмі і моладдзю «Юнацтва» г. Магілёва Міхаліна Барысік — у намінацыі «Уласная паэзія»; навучэнка Магілёўскага дзяржаўнага эканамічнага прафесійна-тэхнічнага каледжа Вікторыя Кацянка — у намінацыі «Мастацкае слова»; аб'яднанне па інтарэсах «Турысты-краязнаўцы», Цэнтр турызму, краязнаўства і экскурсій дзяцей і моладзі г. Бабруйска — у намінацыі «Тэатральная пастаноўка»; навучэнка Цэнтра творчасці «Эверэст» Ксенія Пахоменка — у намінацыі «Малюнкі»; навучэнка СШ № 35

г. Магілёва Ганна Маркава — у намінацыі «Відэаролік».

Работы найлепшых у намінацыі «Малюнкі» прадстаўлены на выстаўцы «На пачатку дарог», якая працуе ў Цэнтры творчасці «Эверэст». Матэрыялы пераможцаў астатніх намінацый сталі асновай для стварэння відэафільма «На пачатку дарог», які будзе размешчаны на YouTube-канале «Эверэста» і на сайце Магілёўскага гарвыканкама.

Мэта конкурсу — абуджэнне інтарэсу і любові да роднай мовы, культуры, літаратуры, гісторыі. Арганізацыйны камітэт прыняў рашэнне пашырыць тэматыку і колькасць намінацый і зрабіць праект «На пачатку дарог» штогадовым.

Наталля ПРАТАСАВА, Марыя САМУСЕНКА

на развітанне

Шматгранная асоба

Беларускае выяўленчае мастацтва, на жаль, нясе страты. Сыходзячы адзін за адным творцы, якія былі і застануцца яркімі постацямі ў гісторыі айчыннага жывапісу, графікі, дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Уладзімір Басалыга, Святлана Каткова, Валерый Шкаруба... Цяпер вось, на самым пачатку 2021-га, памерла Ала Непачаловіч.

У памяці — многія выстаўкі, зладжаныя з яе ўдзелам, а часам і выключна з яе ініцыятывы. Некаторы час таму ў мінскім Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў стала падзеяй выстаўка майстроў габелена і керамістаў «Сем+2». Былі сабраны творы 7 майстроў габелена: Алы Непачаловіч, Алены Обадавай, Уладзіміра Лісавенкі, Наталлі Сухаверхавай, Волгі Раднікінай, Марыі Барысенкі і Алены Сяргеевай. Да яркіх прадстаўнікоў у выразна беларускім кірунку мастацтва далучыліся керамісты Тамара Васюк і Наталля Еўглеўская.

Дарэчы, гэтае вымярэнне «Сем+2» — яшчэ і група ў секцыі мастацкага тэкстылю Беларускага саюза мастакоў. Ала Непачаловіч, дацэнт кафедры народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, прыклала шмат сіл, намаганняў, каб такая група сфарміравалася, каб разам пайдзіліся аднадумцы. «Сем+2» стварылася на базе арт-праектаў «Натхненне», «Каляровая нізка», «Цаца ёсць цаца», іншых мастац-

Ала Непачаловіч.

кіх ініцыятыў. Майстры габелена сталіся шырока паказаць плён сваёй працы. Імкнуліся выстаўляцца і ў Беларусі, і за яе межамі.

У студзені 2020 года Ала Непачаловіч сумесна з Тамарай Васюк арганізавалі ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» выстаўку «Адвечная прыгажосць». У прастору вядомай пляцоўкі мастацкіх здабыткаў нашай краіны ўвайшлі са сваімі работамі студэнты Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў (майстэрні «Мастацкая кераміка», кіраўнік — Тамара Васюк і «Мастацкае ткацтва», кіраўнік — Ала Непачаловіч). У межах пра-

екта арганізатары зладзілі і круглы стол «Нашы традыцыі і плынь часу». Вось гэтым і кіравалася ў сваіх мастацкіх перакананнях Ала Непачаловіч: бачыць традыцыю, след у след ісці за народным веравызнаннем, адчуваць час, быць разумным абаронцам традыцыі, высокага народнага святла перад усімі няпростымі выпрабаваннямі.

...Калі стала вядома пра смерць майстра габелена, звязаўся з дырэктарам Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь Паўлам Сапоцькам, які доўгі час працаваў кіраўніком мастацкай галерэі «Універсітэт культуры». «Сум і жальба, шкадаванне, што не стала такога энергічнага, такога творчага чалавека, Мастака і Педагога з вялікай літары... Не так часта адбываецца, калі сыходзяцца ў адной асобе адразу дзве гэтыя праявы... Колькі выставак, колькі прэзентацый габелена, мастацкага ткацтва яна магла б яшчэ арганізаваць, правесці! Скрушна і самотна...» — выказаўся Павел Сапоцька.

Адна з работ Алы Іванаўны (гэты габелен мастачка прысвяціла бацьку — ваеннаму лётчыку) называецца «Срэбныя плыні». Зараз майстар сама выправілася ў дарогу вечнасці, дзе ёй будзе шырока і вольна, дзе праменьчыкамі будуць ззяць золата і срэбра. І там, у вечным свеце, у Алы Непачаловіч будзе свая плынь...

Максім ВЕЯНІС

Работа Аліны Журыкавай «Любімая Беларусь» (дыплом І ступені ў намінацыі «Малюнкі»).

«ЛіМ»-люстэрка

Кнігі пра Беларусь перададзены нацыянальна-культурным аб'яднанням Германіі ў межах дабрачыннай акцыі «Пра Беларусь — беларусам замежжа», паведамляецца на сайце Міністэрства інфармацыі Беларусі. Ідэю ажыццявілі пры дапамозе Пасольства Рэспублікі Беларусь у Федэратыўнай Рэспубліцы Германія. Камплект уключае мастацкія творы айчынных аўтараў, выданні па гісторыі, культуры і мастацтве, дзіцячыя кнігі, энцыклапедыі, слоўнікі. Набор сфарміраваны Нацыянальнай бібліятэкай, Міністэрствам інфармацыі і Прэзідэнцкай бібліятэкай.

Выставачны праект «Другое нараджэнне. Рэканструкцыя яўрэйскай калекцыі Беларускага дзяржаўнага музея ў 20—30-х гг. XX стагоддзя» адкрыўся ў Нацыянальным гістарычным музеі Беларусі. Наведвальнікі могуць убачыць рэдкаую для нашай краіны калекцыю тасаў (шчыткі для скруткаў Торы) XIX ст., ханукальную свяцільную XVIII ст., арон ха-кадэш (сінагальны каўчэг) XVIII ст. з Узлянскай сінагогі, карціны беларуска-яўрэйскага мастака Юдаля Пэна, графіку Янкея Кругера, унутраныя дакументы БДМ 20—30-х гг. і многае іншае. Праект, падрыхтаваны ў адпаведнасці з грантам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у культуры сумесна з Музеям гісторыі і культуры яўрэяў Беларусі, Нацыянальным архівам і Нацыянальным мастацкім музеем, будзе працаваць да 28 лютага.

Створаны бясплатны гід па ўкраінскіх смясцінах Брэста, які ўключае 80 пунктаў па трох маршрутах: вялікую экскурсію па горадзе, а таксама туры па цэнтры Брэста і Брэсцкай крэпасці. Гід мае аўдыяверсію і тэкставы варыянт, даступныя на трох мовах (беларуская, украінская, руская). Праваднік дазволіць даведацца, напрыклад, якімі дзівацтвамі запамінуўся берацейцам класік украінскай літаратуры Аляксандар Старажэнка. Сярод малавядомай інфармацыі — гісторыя жыцця Лідзіі Гарбачовай, аўтаркі «Азбукі жаночага руху» (Львоў, 1937).

Выстаўка прадметаў яўрэйскай культуры «Тутэйшы Іерусалім» працуе ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага. У экспазіцыі, што распаўядае пра традыцыі беларускіх яўрэяў, прадстаўлены дзясяткі сярэбраных рэчаў, а таксама іншыя экспанаты XVIII—XX стагоддзя з прыватнай калекцыі Ігара Сурмацэўскага. Адзін з самых каштоўных рарытэтаў — кніга-гербарый з травамі і кветкамі Іерусаліма 1890 года. Аснова выстаўкі — сярэбраныя кідушныя кубкі. Іх прадстаўлена больш за сто. Асобны раздзел прысвечаны побытавай культуры мінскіх яўрэяў: кухня, медны посуд, інсталяцыя інтэр'ера. Наведаць выстаўку «Тутэйшы Іерусалім» можна да 28 лютага.

УЗША апублікавалі лісты, адрасаваныя Івану Буніну, часоў яго жыцця ў Францыі, інфармуе РІА «Новости». У галоўнай бібліятэцы Кембрыджскага ўніверсітэта былі знойдзены раней невядомыя аўтографы Івана Буніна, якія прывялі да знаходкі лістоў да пісьменніка ад сяброў сям'і Мікалая і Наталлі Кульман. У кнігу «Аўтографы не гараць», што пабачыла свет у выдавецтве Academic Studies Press, увайшло каля 50 перакладзеных на англійскую мову лістоў, адрасаваных пісьменніку. Ахопліваючы перыяд з 1923 па 1953 год, яны паказваюць дэталі шматгадовай дружбы і сумеснай дзейнасці Буніных і Кульманаў. Стасункі дзвюх сем'яў пачаліся яшчэ ў Расіі і працягнуліся ў парызскай эміграцыі. Пасля атрымання Нобелеўскай прэміі па літаратуры Бунін прызначыў Кульмана адным з распрадчыкаў Нобелеўскага фонду на дабрачынныя мэты.

Омскі мастак-мікрамініяцюрыст, рэкардсмен Кнігі рэкордаў Гінеса Анатоль Каненка стварыў да юбілею Фёдора Дастаеўскага дзве ўнікальныя мікракнігі памерамі 55 на 60 і 22 на 30 мм. Як паведамляе «ИТАР-ТАСС», мастак выбраў творы, звязаныя з Омскам, дзе пісьменнік правёў некалькі гадоў на катарзе, — «Запіскі з Мёртвага дома» і «Злачынства і пакаранне». Вокладкі кніг зроблены з дрэва і ўпрыгожаны шыпамі акацыі. Выданні змяшчаюць поўныя тэксты саміх твораў. Як адзначыў Анатоль Каненка, ідэя заключалася ў тым, каб афармленне кніг адпавядала іх зместу, а менавіта асцярожнай тэме.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Хараства традыцыйнага праз погляд сучасніка

Праект «Беларускі касцюм: мінулае і сучасны дызайн» у Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь падрыхтаваны ў адпаведнасці з грантамі Прэзідэнта ў культуры. Экспазіцыя, куратарам і аўтарам канцэпцыі якой выступіла навуковы супрацоўнік музея Дана Антановіч-Андрэева, уключае восем аўтэнтчных беларускіх строяў з фондаў музея, вырабы Студэнцкага этнаграфічнага таварыства, а таксама касцюмы з калекцый сучасных беларускіх дызайнераў адзення, якія ў свой час былі прадстаўлены на подыумах Мілана, Стакгольма, Масквы, Санкт-Пецярбурга, Яраслаўля і іншых гарадоў. Выстаўка можа стаць зыходным пунктам для знаёмства з культурным кодам беларусаў, а таксама для яго вывучэння, лічаць арганізатары.

— Нацыянальны касцюм з’яўляецца выдатным прэзентацыйным пачаткам для прадстаўлення Беларусі за мяжой. Мы цікавыя сваімі традыцыйнымі касцюмамі, мастацтвам, фальклорам. Нашы суайчыннікі ведаюць, што такое беларускі строй, і хочуць выкарыстоўваць элементы традыцыйнага строю ў сучаснай вопратцы. Так, сёння выдатна апрануты і аматарскія, і прафесійныя калектывы. Стала менш эклектыкі і больш дакладнасці. Вельмі важна, што традыцыі народных касцюмаў шырока выкарыстоўваюцца сучаснай моладдзю, бо ў іх закладзены ген, які сведчыць аб прыналежнасці да нацыі, — адзначыў старшыня Беларускага фонду культуры Тадэвуш Стружэцкі падчас адкрыцця экспазіцыі ў Гістарычным. Ён падкрэсліў: выстаўкі такога кшталту заўсёды будуць прыцягваць наведвальнікаў, бо гэта блізкае, роднае і зразумелае, і выказаў упэўненасць, што з’явіцца дзясяткі новых узораў і калекцыя атрымае больш шырокую вядомасць.

3 крыніцы народнага

Акрамя ўласна адзення, на выстаўцы ёсць электронныя слайды, што дэманструюць асаблівасці традыцыйнага адзення ў розных рэгіёнах Беларусі. Да таго ж аўтары праекта прапануюць уключыцца ў ролю даследчыка, з увагай разгледзець прадстаўлены ўзоры беларускіх строяў, а таксама прааналізаваць і абмеркаваць сучасныя вобразы, створаныя па матывах традыцыйных касцюмаў. Мяркуючы па такіх фестывалях і конкурсах, як «Млын моды», «Этна Стыль» і многія іншыя, сучасныя дызайнеры ўсё часцей звяртаюцца да традыцыйных форм культуры як да крыніцы новых кампазіцыйных, формаўтваральных, дэкаратыўных рашэнняў.

Прадстаўлены даволі сучасны вобраз «Рака жыцця» Дзяніса Наліўкі (фіналіста Рэспубліканскага фестывалю-конкурсу моды і фота «Млын моды»). Касцюм вытрыманы ў характэрных колерах: белы — увасабленне чысціні, чырвоны — сімвал жыцця. Пікселізаваны арнамент прадстаўлены ў тэхніцы машынай вышыўкі і аплікацыі. Даволі незвычайны вобраз прадставіла таксама Анастасія Рабава (з калекцыі вясна-лета 2020), якая працуе ў змешанай аўтарскай тэхніцы, выкарыстоўваючы пляценне. За аснову ўзяты цвёрды матэрыял і таксама два самыя характэрныя для традыцыйнага беларускага касцюма колеры: чырвоны і белы. Выкананы ў тэхналогіі пляцення каша аб’ёмныя канструкцыі ўтвараюць структураваную сукенку — сучасная інтэрпрэтацыя беларускага касцюма.

Вылучаецца сярод іншых мадэляў Аліны Хлябы «Batleyka / Bielrekanstrucyja» з ільну і бавоўны — мнагярусная кампазіцыя з падобных элементаў, традыцыйных спадніц, якія за кошт напластавання ствараюць адчуванне сіметрыі рытму. Цікавай падаецца і работа Вольгі Самошчанкі, не ў апошнюю чаргу дзякуючы асаблівай тэхніцы. Гэта паліто ў стылі каларблок, выкананае ў тэхніцы пэчворк (спалучэнне аўтарскіх студэнцкіх работ па ткацтве розных гадоў, сабраных у адзіную кампазіцыю). Галаўны ўбор — тканая палатно, выкананае студэнтамі Акадэміі мастацтваў кафедры дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва (4 курс, выкладчык Ірына Мазюк). Асноўная ідэя твора — адлюстраванне, што мастацтва народнага ткацтва можа выглядаць сучасна ў вырабе паліто класічнага крою. Не абышлося і без прамога звароту да міфаў і легенд: камплект з калекцыі «Дзявоя» Святланы Князевы натхнёны багіняй старажытнаславянскай міфалогіі, якая, згодна з вераваннямі, ахоўвала незамужніх дзяўчат. У працэсе стварэння выкарыстоўвалася натуральная тканіна і аплікацыя ў тэхніцы выцінанкі, а таксама ручная вышыўка. Калекцыя заняла 1-е месца на фестывалі-конкурсе «Млын моды» ў 2018 годзе.

Сучасны касцюм, створаны на аснове традыцыйнага беларускага строю, выконвае важную функцыю папулярызацыі нацыянальнай культуры і каштоўнасцей беларускага народнага мастацтва сярод моладзі, а таксама заяўляе самабытны вобраз Беларусі на міжнароднай арэне, упэўнены арганізатары. Нядзіўна, што народныя касцюмы сёння выклікаюць такую цікавасць у сучасных майстроў. Нават самы дасведчаны навуковец не зможа не ацаніць хараства традыцыйнага касцюма і высокае майстэрства яго выканання.

— Прыемна, што адзін з апошніх праектаў канца 2020 года прысвечаны нацыянальным строям. Гэта сапраўднае свята гісторыі і культуры, а таксама нашай

Фота Яўгені Шыцька.

Строй Ганны Краснер з калекцыі «Надзея».

хто іх апранаў, і прынеслі эстэтычнае задавальненне кожнаму, хто разглядаў. Было прадстаўлена больш за 30 касцюмаў, 40 эскізаў, распрацаваных аўтарам з 1995 да 2020 года, і 50 фотаздымкаў, што дазволілі прасачыць творчы шлях мастачкі за 25-гадовы перыяд дзейнасці.

Экспазіцыя выстаўкі складалася з трох асноўных частак. У першую ўвайшлі сцэнічныя касцюмы, створаныя па матывах гістарычных касцюмаў XVI—XVII стагоддзяў, што дэманструюць сучасны аўтарскі погляд на багатую і шматгранную культурную спадчыну Беларусі. Другая частка знаёміла з аўтарскімі сцэнічнымі касцюмамі, распрацаванымі па матывах беларускіх народных строяў і народных вясельных касцюмаў канца XIX — пачатку XX стагоддзя, якія ўяўляюць сабой сучасную сцэнічную стылізацыю беларускага народнага касцюма, выкананую з выкарыстаннем традыцыйных тэхнік: ручнога ткацтва, вышыўкі, нашыўкі тасьмой і карункамі. Дапаўнялі выстаўку і склалі трэцюю частку эскізы і фатаграфіі аўтарскіх сцэнічных касцюмаў і касцюмаў, распрацаваных мастаком непасрэдна для калектываў, якія працуюць у тэатральным, музычным, харэаграфічным і іншых відах мастацтва. Каб стварыць такі касцюм, патрэбна нямала часу, бо спачатку вывучаецца канцэпцыя, прадумваецца рэалізацыя ідэі, падбіраюцца матэрыялы і толькі пасля гэтага выконваецца замовы заказчыка. У выніку гэта можа заняць і паўгода.

Зусім нядаўна распадаўся праект «Традыцыйны строй», які вядзе ўстанова «ЭтнаТрадыцыя» сумесна з Цэнтрам даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. «Традыцыйны строй» — першая анлайн-энцыклапедыя аўтэнтчных традыцыйных строяў Беларусі, якая дазволіць даведацца, як апраналіся нашы продкі ў розных рэгіёнах краіны, убачыць, што нацыянальнае адзенне беларусаў адрозніваецца ад адзення славянскіх суседзяў, мае значныя асаблівасці ў межах самой Беларусі. А яшчэ — даведацца пра глыбінныя сэнсы, якія нясе кожны элемент традыцыйнага строю. Першы экскурс зладжаны ў Берасцейскі край. На YouTube-канале «Традыцыя» змешчаны ролік пра дамачаўскі строй. Ён бытаваў у канцы XIX — пачатку XX стагоддзя ў мястэчку Дамачава, вёсках Чэрск, Рудня, Ліпінкі Брэсцкага павета Гродзенскай губерні (зараз Брэсцкі раён Брэсцкай вобласці).

Увогуле, праект плануе рэалізоўваць на беларускай і англійскай мовах, што дазволіць паказаць эстэтыку беларускага нацыянальнага строю замежнікам. Акрамя канала ў YouTube (наступныя відэа будуць змешчаны на старонцы пад назвай «ЭтнаТрадыцыя»), своеасабліва вэб-энцыклапедыя народных строяў Беларусі змешчана на старонках у Instagram, Facebook ды інш.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Дэфіле падчас адкрыцця выстаўкі.

самабытнай, унікальнай і арыгінальнай спадчыны, якой мы ганарымся, — падкрэсліў дырэктар Нацыянальнага гістарычнага музея Павел Сапоцька.

Важна разумець, што народныя строй, спалучаючы ў сабе практычнасць і эстэтычнасць, заўсёды быў больш чым проста адзеннем. Касцюм адлюстроўваў мясцовыя традыцыі, патрэбы і сацыяльны статус беларусаў, светапогляд майстроў, якія яго выраблялі, а ў арнаменце часам чыталіся цэлыя гісторыі. Між тым у экспазіцыі музея змешчаны ўзоры вышыўкі на адзенні і на ручніку, а таксама розныя прыстасаванні: грэбень для часання льну (пачатак XX ст., г. Давыд-Гарадок), прасніца (1891—1910 гг., Камянецкі раён, в. Радасць), чаўнакі (пачатак XX ст.), юрок для намотвання нітак (першая палова XX ст.), верацянно (пачатак XX ст.) і інш.

Экскурс скрозь час

Нельга сказаць, што цікавасць да традыцыйнага касцюма з’явілася толькі апошнім часам. Але некалькі нядаўніх знакавых праектаў згадаць варта. Сярод іх — персанальная выстаўка «Скрозь час» мастака па касцюмах члена Беларускага саюза мастакоў Наталлі Смалы. Праект размясцілі ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры». Яго экспанаты сталі крыніцай натхнення для тых,

Фрагмент экспазіцыі.

Фота прадстаўлена Нацыянальным гістарычным музеём Беларусі.

Невядомая класіка: кітайскі кантэкст

Сучаснае вывучэнне гісторыі беларуска-кітайскіх культурных сувязей найчасцей факсіруецца на пасляваенным часе, сінхронным існаванні БССР і КНР, непасрэдных кантактаў і дзяржаўнай палітыцы культурнага ўзаемаабмену. Пры гэтым незаслужана абмяноўца ўвагай факты і розныя формы ранейшага прамога і апасродкаванага знаёмства, зварот да якіх адкрывае новыя магчымасці наследавання крос-культурных камунікацый, адметнасцей інтэрпрэтацый (мастацкіх і публіцыстычных) рэалій грамадска-палітычнага жыцця геаграфічна аддаленай краіны.

Вокладка часопіса
«Узвышша» (1927, № 1).
Факсімільнае выданне 2007 г.

Добра (не)вядомая байка Кандрата Крапівы

Стаўленне да хрэстаматыйных твораў, уключаных у школьную праграму, як правіла, звязана з уяўленнем пра іх нязменнасць, выходную дадзенасць. Між тым практыка пастаяннага ўдасканалення, звароту да ўжо надрукаваных і добра вядомых тэкстаў вядомая ў гісторыі і нацыянальнага, і сусветнага прыгожага пісьменства.

Некаторыя жанры па сваёй прыродзе арыентаваны на непасрэдны рэзанансны водгук, дынамічнае рэагаванне на актуальныя падзеі культурнага, грамадскага, палітычнага жыцця. Пры змене кан'юнктуры і некаторых рэалій іх надзённасць можа страчвацца, а твор будзе зразумелы ў поўнай ступені толькі пры рэтраспектыўным аналізе, чытацкай гістарычнай дасведчанасці. Гэта адна з прычын перапрацоўкі мастацкіх тэкстаў, па магчымасці надання ім пазачасавых характарыстык. Такі лёс напаткаў і байку Кандрата Крапівы «Ганарысты парсюк», упершыню апублікаваную ў часопісе «Узвышша» (1927, № 1).

Наколькі з часам змяніліся аб'екты сатырычнага выкрыцця ў пазнейшых рэдакцыях твора, відазмяніліся формы паасобных слоў і выразаў, можна меркаваць па дэбютным выхадзе байкі (найбольш паказальныя адрозненні ў тэксце вылучаны паўтлустым курсівам):

*Адзін вялізаны парсюк,
Які абегаш вёску ўсю,
За раницу абшарыў завуголле,
Цяпер такі меў выгляд важны,
Як быццам старшыня якога трэсту,
Нібы ён не жадзён і цесту...*

*І вось адзін тут падсвінак,
Які быў вылучэнцам з мас,
І кажа: «Дзядзечка, твой лыч у брудзе!
Нядобра гэта й паміж нас,
А што ж, калі заўважаць людзі?»*

Але галоўнае адрозненне першай рэдакцыі твора ад наступных заключаецца ў наяўнасці эпіграфа і яго экстраардыннарным змесце:

*Каб не напасці мне ў бяду
Праз розных шкіднікаў савецкага ладу,
Прашу я шкіднікаў шаюноўных: ні хвіліны
Няхай ня думваюць аб тым,
Што байкі прысвяціў я ім, —
Я прысвяціў іх Чжан-Цзо-Ліну.*

Паводле сучаснага кірылічнага напісання, Чжан Цзолінь (1875—1928) — вядомы ваенны і палітычны дзеяч. У час грамадзянскага супрацьстаяння адстойваў інтарэсы пекінскага ўрада, абаяваўся на падтрымку Японіі. На нядаўнія гады напісання твора Кандрата Крапівы прыходзіцца пик яго вайскавай кар'еры. У 1926 годзе Чжан Цзолінь прызначаны галоўнакамандуючым кітайскай арміі, атрымаў званне генералісімуса і стаў фактычным кіраўніком краіны. Пакручстая і яркая біяграфія выхадца з простага сялянскай сям'і, абставіны яго гібелі 4 чэрвеня 1928 года (падруг чыгніка — Хуангутуньскі інцыдэнт) выклікаюць нязменную цікавасць і розныя трактоўкі гісторыкаў Паднябеснай.

«Маланцы» (1927, № 10, 30 снеж.), толькі з абсалютна іншым эпіграфам, скіраваным на рэаліі нацыянальнага руху ў Польшчы і яго правадыроў: «Пасвячаецца некаторым з беларускіх дзеячаў. А каму, хай тыя самі дагадаюцца».

Змаганне кітайскага народа за свае сацыяльныя і нацыянальныя правы адпавядала памкненням беларусаў — аўтахтоннага насельніцтва ў Польшчы і Латвіі. Навіны аб стане грамадзянскага супрацьстаяння ў Паднябеснай рэгулярна прадстаўляліся ў беларускай прэсе гэтых краін.

У другой палове 1920-х гг. кітайская тэма пастаянна асвятляецца ў газеце «Голас беларуса» (Рыга, Латвія). Кароткія звесткі змяшчаюцца ў рубрыцы «Са ўсяго свету»; адзін з найбольш змястоўных артыкулаў — «Нацыянальнае адраджэнне Кітая» — быў апублікаваны 6 красавіка 1927 г. пад псеўданімам *Кій*. У допісе адзначалася, што тут «адбываюцца падзеі, маючыя аграмаднейшае значэнне для ўсяго свету. Кітайскі народ, якога захапілі было ў свае рукі чужаземцы, ангельцы, італьянцы, французы, японцы і амерыканцы, абудзіўся ад вековага сну і паставіў сабе мэтай скінуць чужацкае ярмо і здабыць сабе незалежнасць і волю».

Аўтар артыкула каратка ахаарактарызаваў расстаноўку сіл далёкай грамадзянскай вайны. У гэтым апісанні згадана імя Чжана Цзоліня, толькі ў напісанні, адрозным ад сучаснага (і варыянтнасці ў беларускай фіксацыі 1920-х гг.): «Увесь Кітай падзяліўся на тры часткі: на Паўночы гаспадарыў японскі найміт, маршал Чан-Со-Лін...» Выснова рыжскай публікацыі вытрымана ў духу інтэрнацыянальнага змагання: «Усе шчырыя дэмакраты, усе народы, асабліва народы, падняволеныя іншымі нацыямі, ад усёй душы жадаюць кітайскаму народу як мага хутэйшае перамогі».

Праз некалькі месяцаў рыжская газета істотна наблізіла падзеі далёкай краіны да мясцовага нацыянальнага ўспрымання. Зыходным фактаграфічным матэрыялам для артыкула «Беларусы ў арміі Чан-Со-Ліна» стала публікацыя ў берлінскім часопісе «Hachebeils Illustrierte» (1927, № 13) фотаздымка групы беларускіх сялян-перасяленцаў з берагоў Амура, якія ўжо некалькі гадоў прымусява ўдзельнічалі ў кітайскай грамадзянскай вайне: «Гэтыя беларускія сяляне, у белашэрых беларускіх нацыянальных світах і нацыянальных уборах, трапілі да Чан-Со-Ліна крыху неспадзяваным у наш век парадкам: іх прадалі Чан-Со-Ліну расійскія белагвардзейскія павадыры, якія прымусява змабілізавалі гэтых сялян на Амуры яшчэ ў 1918 і 1919 гадах і залічылі ў белыя арміі Прымор'я, а потым, уцякаючы ад бальшавікоў, пагналі гэтых людзей у Манчжурыю, дзе за японскія грошы наняліся ваяваць у Чан-Со-Лінаўскім войску».

Надзённай палітычнай сітуацыі прысвечаны змястоўны і беспрэцэдэнтна структураваны агляды артыкул «Баратца за вызваленне Кітая», апублікаваны ў заходнебеларускай газеце «Наша воля» (Вільня) 4 сакавіка 1927 г. Некаторыя з вылучаных частак персаналізуюць грамадзянскае супрацьстаянне ў Паднябеснай: «Заява кантонскага міністра Чэна», «Як выконваюцца казні «агітатараў» у Шанхаі», «Забастоўка ў Шанхаі зацягнулася», «Здрада ў лоне «паўночных арміяў», «Чанг-Тсо-Лін і Ву-Пэй-Фу», «Расклад арміі Фанга», «Чанг-Тсо-Лін рашуча «ідзе на Шанхай», «У Манчжурыі — пасля ад'езду Чанг-Тсо-Ліна», «Заявы чужых урадаў».

Побач з аглядным артыкулам на тэму палітычнага жыцця надрукаваны пачатак апавядання Ляа-Дзэ «У даліне Ганга», у якім закранаецца праблема нацыянальных і сацыяльных правоў насельніцтва Брытанскай Індыі, яго вымушаны

ўдзел у вырашэнні міжнародных ваенных канфліктаў. Капітан Асота, бенгалец на службе ў вайсковых каланіяльных фарміраваннях, «даўно задумваўся над лёсам Індыі і індусаў, прыслухоўваўся да навукі Гандзі і Даса, чытаў агнёвыя рэчы Рабіндраната Тагора, сачыў за падзеямі ў Расеі, Турцыі і Кітаі; але ніяк ня мог рашыць, па якой дарозе мае ісці Індыя»; «На загад бяздушных ангельскіх банкіраў, яго, як машыну, вязуць кудысьці далёка з роднага краю, вязуць тушыць кітайскі пажар, гасіць агонь справядлівай помсты за той нялюдскі здзек, які прыняслі ў Кітай з сабой эўрапейцы, — гасіць агонь, якім запаліць павінен быў бы ўвесь, можа, свет...».

Беларускі аўтар — Ляа-Дзэ

Кітайскім імем Ляа-Дзэ падпісваўся Янка Маразовіч, пісьменнік і рэдактар заходнебеларускага часопіса «Маланка». Пра палітычныя погляды Янкі Маланкі (яшчэ адзін псеўданім аўтара) сведчыць падборка сатырычных вершаў «Песні паноў» («Маланка», 1927, № 9), у якой, паводле арыгінальнай аўтарскай задумкі, абагулены прадстаўнікі нацыі агучвае актуальныя праблемы сваёй краіны. «Палляк» марна спадзяецца на фінансавую падтрымку ЗША: «І яшчэ няшчасце // Маём мы цяпер: // Ноту за нотай // Шле СССР». «Ангелец» галосіць: «Гвалт! Ратуйце! Вось няшчасце // Маю я з бальшавіком... // Ён бунтуе у Кітаі, // Узняў у Індыі пажар...»

Чжан Цзолінь, 1920-я гг.

Адзіны іменны верш з трох прадстаўленых у «Маланцы» — «Чай-Тсо-Лін» — якраз і агучвае расстаноўку сіл у грамадзянскім супрацьстаянні Кітая:

*Гэй! Хутчэй складай манаткі,
Шмаруй салам ногі, пяtkі.
Уцякай і днём і ночай,
Куды толькі глядзяць вочы!
Не памаглі гарматы, танкі,
Фунты, долары і франкі.
Чанг-Кай-Шэк мне справу псуе,
Нішто ад Фэнга не ўратуе.
Чую я: задасіць мне перцу,
Што скажу тагды ангельцу?!
Б'ець мяне, ой, б'ець бяз концу,
Што скажу цяпер японцу?!
Страх з усіх канцоў нясецца;
Пекін вось, як ліст трапеца.
Чую бедны, што заплачу,
Як Сукдэн апошні страчу.*

Сярод пісьменнікаў, якія бралі ўдзел у рэалізацыі творчага праекта пад назвай «Рунь веснаходу» (Вільня, 1928), быў і пражан Ляа-Дзэ (апаваданне «Вясеннім днём»). Зборнік стаў свайго роду маніфестам новага этапу нацыянальна-вызваленчай барацьбы беларускага народа ў Польшчы.

Мікола ТРУС

На адмоўных нівах

Сёлета прэстыжная расійская літаратурная прэмія Андрэя Белая (лаўрэатамі якой у розныя гады былі такія творцы, як Віктар Пялёвін, Геннадзь Айгі, Андрэй Бітаў, Эдуард Лімонаў і інш.) адзначылася адразу некалькімі выбітнымі момантамі розных ступеней гучнасці і важнасці. Бясспрэчна, найбольш гучнай аказалася сітуацыя, якая разгарнулася вакол перамогі ў намінацыі «Літаратурныя праекты» ініцыятывы «Ф-пісьмо» і яе адмовы ад прэміі. Важнай жа для беларускага кантэксту, як ужо згадвалася ў «ЛіМе», стала перамога ў намінацыі «Паэзія» беларускай пісьменніцы Тані Скарынкай.

Прычыны, па якіх увосень 2020-га постаць аўтаркі з Беларусі раптам набывае актуальнасць у расійскай інтэлігентскай прасторы, верагодна, даволі канкрэтныя. І ці гэта ўсё не нагода засяродзіцца на творчым метадазе асобнага паэта, каб паспрабаваць зразумець, дзякуючы якім рысам атрымалася зацікавіць рускі літпрацэс беларускай паэтыкай. Больш засяродзіцца не на кампазіцыйна-межтэкставых сувязях, а на лакальна-ўнутрытэкставых працэсах, аналіз правесці ўласна не на матэрыяле кнігі-пераможцы прэміі, а на базе тэкстаў, якія былі надрукаваны на мяжы лета і восені 2020-га ў рускіх сеткавых выданнях «Полутона» і «Формаслов».

Першая рэакцыя, якую могуць выклікаць вершы Тані Скарынкай у непадрыхтаванага чытача: «Божухна, да гэта ж нейкая прафесійная лухта!» І адносна такой адзнакі ў інтэрнэце існуе гатовая

англамоўная мемная канструкцыя-адказ: «Well yes, but actually no». Нават калі апусціць фактар неадпаведнасці нормам канвенцыянальнай сілаба-танічнасці (уявім сабе на імгненне, што мы ўсё ж такі ў прагрэсіўным верлібр-фрэндлі літпрацэсе існуем), застаецца сапраўды прорва прычын узрушыцца прачытаным: дзіцячая непасрэднасць, сюжэтная інваліднасць (ампутаванасць канцовак), карысна-сэнсавая недастатковасць, інфармацыйная забруджанасць размоўнага характару і г. д. Але з часам ва ўсіх, з першага погляду, хібах пачынаюць праступаць контуры сістэмы, а дзе ёсць асэнсаваная сістэма, там колішняя недарэчнасць пачынае ператварацца ў прыём.

Адзін з ключоў да разумення паэтыкі Скарынкай — гэта пошук вербальнага вузла, у якім скрыжоўваюцца творчасць абэрыутаў і канцэптуалістаў. Але дзякуючы дзіцячай оптыцы атрымліваецца цікавая рэч: абсурд першых і механічная адчужанасць другіх праходзяць праз прызму сваеасаблівай метаіроніі і такім чынам фільтруюцца ў сур'ёзную карціну. На ўзроўні асобных моўных адзінак вершы паэткі падаюцца гульнёй, але ў дзіцячай свядомасці няма падзелу паміж гульнёй і сур'ёзнасцю. Там яны існуюць у першапачаткова-сінкрэтычным стане, таму ў такой гульні прагледжваецца выключна мінус-форма: флэшфорвард-водгалас яшчэ не разарванай несінкрэтычнасці.

Своеасаблівым чынам у вершах працываецца паэтычная і светаадчувальная «нармальнасць». Працуе яна на ўзроўні пабудовы сюжэтаў: гэта або канцоўкі, якія вядуць у нікуды, або цэлыя вершы, якія

быццам бы выдраны з нейкіх вялікіх гісторый і таму не маюць ні пачатку, ні канца і ўвогуле быццам бы «ні пра што». Гэта нечым нагадвае асобныя прыклады еўрапейскага кінематографа, дзе акцэнт робіцца не на нейкіх звышвыпадках, якія сцэнарнай рукою кагосьці кудысьці рухаюць, а на быцці як такім. Вось, напрыклад, характэрны для такой пераакцэнтаўкі верш «Странный»:

*«В маленьком городе
на пяти улицах
странному туго приходится*

*некуда даже свернуть
а по-нашему збочиць
если очень захочется
разве что ночью*

*трудно быть странным
в маленьком месте друзья
практически даже нельзя
если строго судя.»*

Іншы верш засяродзіўся б на развіцці другой страфы, на разнастайных апісаннях тужлівага быцця «дзіўнага» чалавека, але замест гэтага апошняя страфа наўпрост паўтарае сэнс першай, ды яшчэ і ўзмацняе яго пэўнай праслойкай рытарычнай упартасці за кошт інфармацыйна-забруджаных апошніх двух радкоў. Гэтым самым аўтарка робіць пераакцэнтаўку з паэтычнай праблематыкі на сутнасцю: важна не «як» — важна «што». Гэта таксама нешта кшталту мінус-формы: праз пэўны прыём агальнае некаторае адмоўнае плоскасць верша, то-бок звычайная яго плоскасць выкручваецца навыварат

(тут — праз лексіка-семантычную «лішнясць» ход верша фіксуецца не на развіцці праблемы, а на яе канстатацыі).

Трапяткія адносіны паэткі да адмоўных паэтычных тактык заводзяць яе стыльовую атруту і ў поле цалкам сцвярдальнай афарыстыкі. Напрыклад, верш «Обычная история», які з пункту гледжання дарослага і навукова дасведчанага чалавека сканструяваны быццам бы алагічна, ва ўмовах дзіцячага недасведчанага недалагізаванага розуму гучыць па-наіўнаму прымальна, з мажлівасцю штучнага думкавага даўнгрэйду-мадэлявання:

*Так и живу
лицом наружу
ушами в стороны
смеиш
что затылком я ничего не вижу
а ушами всё вокруг себя слышу
хоть они и с боков.*

І ўсё гэта дае заўважыць адну агульную для вершаў Скарынкай рысу, сугучную сённяшнім пошукам у рускай паэзіі. Тэксты паэткі працуюць з так званымі мастацкімі лакунамі — тымі «чорнымі дзіркамі», само існаванне якіх зачэпіць вокам нельга — толькі зафіксаваць скрыўленні прасторы вакол іх. Маска ж дзіцяці, да якой аўтарка час ад часу прыбягае, канцэптуальным чынам падмацоўвае тую творчую стратэгію, якая была абрана для працы з лакунамі. Застаецца спадзявацца, што і ў беларускамоўнай зоне беларускай паэзіі будзе больш актыўных спроб засваення гэтых адмоўных ніў.

Аліна БЛІМ

Дваццаць тысяч лье пад уражаннем

Кожнае слова мае адно ці некалькі значэнняў, замацаваных у тлумачальным слоўніку. У кожнага слова ёсць адмысловы шляхі, якія выводзяць яго з межаў звыклага карыстання: незвычайныя граматычныя формы і спалучэнні, сугуччы, зніклыя карэнныя сэнсы. Вальжына Морт у эсэістычнай прадмове да паэтычнага зборніка Юлі Цімафеевай «ROT» піша: «Мы думам пра паэзію як голас, узняты над штодзённым голасам». Але здаецца, што гэты голас гучыць не над, а па-за штодзённасцю, што нікага «над» напярэду не існуе і сёння немагчыма высветліць палажэнне паэтычнай мовы. У прасторы, пра якую ідзе гаворка, такія паняцці адсутнічаюць.

Прадмова паступова складае вельмі канкрэтную і разгорнутую схему для разумення структуры верша. Даволі карысная практыка для аблягчэння чытацкага жыцця.

Шматлікія нюансы назвы таксама раскрываюцца ў прадмове Вальжыны Морт, якая адразу задае параметры глыбіні, каб нырзець на беразе мог ацаніць, ці вытрымае ён такое паглыбленне.

Кніга з самага пачатку рыхтуе чытача, быццам задае экспазіцыю, расстаўляе пачатковую сцэну спектакля: хоку пра лісце травы, прадмова, прысвячэнне «Тым, хто навучыў мяне гаварыць». Па апошнім узнікае асацыяцыя з Ганнай Ахматавай, і радок чытаецца як супраціў: «Тыя, хто па-сапраўднаму вучаць гаварыць, не шукаюць спосабаў прымусяць маўчаць». Невядома, ці ёсць тут насамрэч гэты кантэкст. Але на такой думцы дэшыфруйка спыніцца, толькі калі няўважліва прачытаць прадмову.

Зборнік адкрывае тэкст з назвай *Mother tongue*. «Мамін чырвоны язык...» Чытач адразу трапляе ў краіну падвойных сэнсаў. Немагчыма проста перакласці назву і чытаць тэкст, не ўлічваючы са школы «беларускую матчыну мову», што засела ў галаве. Згадваю, як у першым класе настаўніца адчытвала мяне, калі

на пытанне «Без чаго чалавек не можа камунікаваць?», я адказала «язык» замест «мова».

Юлія Цімафеева, магчыма, шмат карыстаецца асабістым вопытам як матэрыялам для тэксту. Счытваецца гэта хутчэй інтуітыўна, па эмацыянальнай насычанасці вершаў і частых згадках матыву памяці.

У адным з вершаў цэнтральны вобраз — брудныя анучы крыўдаў, пра якія аўтарка (ці гераіня) кажа: «Мае няхай павісяць яшчэ». Гэта яшчэ адна з форм адлюстравання памяці. Некаторыя з гэтых ануч паэткі адмывае ад нудных дакладнасцей і перашывае ў лялькі-вершы, часам іх даводзіцца сшываць паміж сабой, часам — рабіць з іх заплаткі.

Яшчэ адна рыса паэтыкі — наданне з'явам і пачуццям фізічнай адчувальнасці, абалонкі, да якой можна дакрануцца.

*Звярам, якіх я любіла,
ніколі не будзе трыццаць.*

*У памяці я пахавала
іхнія косткі і іхні брэх,
даўкі пах іхняй поўсці
і два шэрагі белых смочак
між задраных угору лапай.*

*І сама я
дзяўчынкай жывой
пахаваная ў іх,
закапаных недзе,*

*галовах ці ў іх,
з'едзеных некім,
галовах, я таксама
з'едзеная.*

Памяць — у пераспелых яблыках, у засохлых без слёз крыжах, роднасць — у тоўстых косах, пупавіне валосся. Часта сустракаецца канкрэтная структура метафары: два назоўнікі, назоўны і родны склон, па схеме «лісце травы». Такая пабудова — спосаб абвастрыць, найбольш канкрэтызаваць паняцце, але і пакінуць яму зразумеласць, адным краем прывязаць да штодзённай мовы, з якой у большасці выпадкаў непазбежна і расце любая іншая, у тым ліку паэтычная, а другі канец дацягнуць да ўнутранага свету тэксту. Мікраметафары ажыўляюць і абжываюць наваствораны свет макраметафары.

Яшчэ адна неад'емная частка экасістэмы тэксту — гукапіс, часам — яскравы, заўважны, часам унутраны, быццам інтуітыўны. Тэкст у Цімафеевай — менавіта працэс, наратыў, перацяканне са стану ў стан або павольны

рух камеры ад адной кропкі да іншай.

Высокая значнасць гукапісу акрэслена не толькі матывамі языка-рота, але і шматлікімі мовамі, якімі карыстаецца паэткі, што адбіваецца на яе светаадчуванні і, адпаведна, тэкстах. Тут заўважны падыход да цэлага свету як да моўнай з'явы, у якой гукі ўстанаўліваюць унутраныя сувязі, а сам тэкст становіцца спробай параўнаць, памірыць сваю ўнутраную прастору са знешняй. Час у гэтай прасторы — як шахматная дошка, падзеі на ім можна адвольна перастаўляць.

Стыхія гэтага зборніка, безумоўна, — зямля. Вальжына Морт у прадмове называе Юлію Цімафееву паэткай чарназёму. У тэкстах сапраўды шмат зямлі, шмат агародаў, і працэс росту аднолькавы ў чалавека, расліны і каменя, са слоў знімаецца абалонка і застаецца чыстае зерне.

Сябе аўтарка ўпісвае ў тэкст праз цэла, таксама праз фізічна адчувальнае.

Але, нягледзячы на цялеснасць і шматлікае «я», паэткі, здаецца, своеасабліва дэперсаналізуе вершы. Гісторыя пра растварэнне сябе ў нечым большым, яскравейшым, мацнейшым прасочваецца і ў «Цырку», і ў «Мне ніколі не стаць сапраўднай».

Крык

*Пакуль ты не крыкнеш,
з усёй сілы,
у чорную прорву
сябе,*

*ты не пачуеш,
як там глыбока
і як там пуста.*

Магчыма, калі паэт запаўняе ўсю прастору вакол сябе сваім светаадчуваннем, унутранай прасторай, ён можа згубіць у ёй сябе.

Зборнік «ROT» можна чытаць як суцэльную гісторыю або вандроўны даведнік, маршрут. Шлях ляжыць праз тэрыторыі памяці, рэчаіснасці і працы. У апошніх тэкстах аўтарка сваімі сюжэтаметафарамі намацвае рысы, спосабы патлумачыць сутнасць сваёй працы і моўнага існавання. Як праз тоўстую мяккую тканіну — бар'ер, які скрадвае вострыя дэталі формы. Але паэткі працягвае апісваць загадкавую псіхічную з'яву творчага працэсу максімальна зразумела і дакладна. Калі справа тычыцца паэзіі, гэтыя словы маюць кардынальна розныя значэнні.

На старонцы 80 чытач сустракаецца з адзінай аб'ектыўнай прычынай аддзяляць «жаночую паэзію» ад «мужчынскай». Жанчыны ў літаратуры раздзіраюцца на часткі паміж сваім унутраным і рэальным — цэлам, сям'ёй, справамі, бо жанчына праз рэпрадуктыўную фізіялогію і гендарнае выхаванне аказваецца мацней прывязанай да гэтага. Так раскрываецца фактар, які ўзмацняе патрэбу ў прымірэнні светаў, пошук спосабу ўпісаць свой светапогляд у рэчаіснасць, не губляючы ні ў адным, ні ў другім. Вечны ў паэзіі танец рэальнага і ўяўнага, які часта становіцца матэрыялам для тэкстаў.

Дзіўнае падарожжа: фінальная кропка змяшчаецца недзе паміж дзвюма крайнімі каардынатамі, дадзенымі табе на беразе. Магчыма, так бывае толькі на такой глыбіні, дзе канкрэтычныя лічбы не працуюць.

Дар'я СМІРНОВА

Шосты том пра шосты рэгіён

У выдавецтве «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» пабачыў свет шосты том энцыклапедыі «Рэгіёны Беларусі», прысвечаны Магілёўскай вобласці (кніга 1). Інфармацыя пра ўсе сферы жыцця Магілёўшчыны пададзена ў выглядзе энцыклапедычных артыкулаў, сістэматызаваных у алфавітным парадку.

Энцыклапедыя «Рэгіёны Беларусі» для нашай краіны з'яўляецца сацыяльна значным выдавецкім праектам. Кожны, хто цікавіцца гісторыяй і развіццём той ці іншай вобласці, бясспрэчна, знойдзе ў даведніку інфармацыю, якая яго цікавіць. Энцыклапедыя ўключае сем тамоў, кожны з якіх расказвае пра пэўную вобласць Беларусі. Апошні, сёмы, том прысвечаны Мінску. Выпуск выдання ажыццяўляецца супольна з абласнымі, гарадскімі і раённымі выканаўчымі камітэтамі пры фінансавай падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

У першай кнізе энцыклапедыі «Рэгіёны Беларусі. Магілёўская вобласць» пададзены артыкулы на літары А — К. Тут можна знайсці інфармацыю пра гістарычную і культурную спадчыну Магілёўшчыны, пра эканамічнае, сацыяльнае жыццё вобласці, звесткі пра ахову прыроды, здароўя, развіццё спорту, турызму, адукацыі. Важнае месца адведзена выдатным асобам, якія зрабілі ўнёсак у развіццё Магілёўскай вобласці і нашай краіны ў цэлым. Сярод іх — дзяржаўныя і гаспадарчыя дзеячы, Герой Сацыялістычнай Працы, спартсмены, вучоныя, творцы, героі Вялікай Айчыннай вайны.

Магілёўская зямля спарадзіла шмат таленавітых творчых людзей. Яна славіцца асобамі, што развівалі тут даўнія літаратурныя традыцыі. Менавіта на Магілёўшчыне нарадзіўся і займаўся выдавецтвам кніг аўтар знакамітага «Буквара» Спірыдон Собаль. Ураджэнцамі Магілёўшчыны з'яўляюцца такія вядомыя пісьменнікі, паэты, драматургі, як В. Дунін-Марцінкевіч, М. Аўрамчык, А. Адамовіч, П. Галавач, М. Гарэцкі, С. Грахоўскі, К. Кірэенка, А. Кобец-Філімонава і інш. У 20-я гады XX стагоддзя ў Бабруйску жыў, працаваў і пісаў свае творы М. Лынькоў. Знакамітым ураджэнцам Магілёўскай вобласці з'яўляецца паэт А. Куляшоў, які часта згадваў у сваёй

творчасці родны край і з замілаваннем апяваў яго ў вершах:

*І людзі ўсміхаюцца хмарцы сваёй,
І ўдзячны ўслед ёй крычу я:
— Расці, магілёўская хмарка,
Зямлёй
Трымаючы сувязь жывую!*

У хрэстаматыйным вершы «Мая Бесядзь» А. Куляшоў піша пра раку, што працякае ў Магілёўскай вобласці. Выданне «Рэгіёны Беларусі. Магілёўская вобласць» пра гэтую раку змяшчае энцыклапедычны артыкул. Беларускі пісьменнік Л. Левановіч пра Прыбесяддзе напісаў цыкл раманаў, дзе паказаў жыццё ад часу вызвалення да канца XX стагоддзя. Важным падзеям менавіта гэтага часу прысвечаны яго раман «Бесядзь цячэ ў акіян».

На Магілёўшчыне развіваўся і талент слыннага беларускага паэта С. Гаўрусёва, які выдаў паэтычныя зборнікі «Паходныя кастры», «Шчодрасць», «Ураган», «Водсветы», «Пладаноснасць» і інш. Асобна трэба згадаць А. Пісьмянкова, які ўславіў край радзімічаў у зборніках «Белы камень», «Чытаю зоры», «Вершы», «Журавель над студняй», «Я не памру, пакуль люблю».

Гартаючы старонкі энцыклапедыі, увага міжволі засяроджваецца на ілюстрацыях твораў вядомых беларускіх мастакоў. Сваю творчасць роднай зямлі прысвяцілі В. Бялыніцкі-Біруля, С. Абрамаў, В. Альшэўскі, Т. Арасланава, Л. Бартлаў, А. Бархатакоў, І. Басаў, Э. Белагураў, Л. Гоманаў, В. Грамыка, С. Давідовіч, А. Концуб і інш. Выданне змяшчае сціслую энцыклапедычную інфармацыю пра аўтараў, а работы мастакоў абраны самыя яркія. Гэта натхняе чытача звярнуцца да іншых крыніц, у якіх

больш падрабязна расказваецца пра творчасць таго ці іншага мастака. Задача энцыклапедыі — не толькі каратка прадставіць звесткі, але і абудзіць у чытача цікавасць, — цалкам выканана.

Сярод выдатных асоб Беларусі, якія нарадзіліся, жылі і працавалі ў Магілёўскай вобласці, — акцёры, музыканты, народныя артысты М. Бялінская, І. Балоцін, Л. Гарэлік, Б. Уладамірскі, Ю. Гальперына, Г. Забара, кампазітар В. Іваноў і інш. З Магілёўшчынай звязаны беларускія спартсмены, пераможцы і прызёры алімпійскіх гульняў і чэмпіянатаў свету Р. Ачкіна, Аляксандр і Андрэй Багдановічы, А. Галуза, А. Жукоўскі і інш. У выданні расказваецца пра выдатных прадстаўнікоў беларускай навукі, сярод якіх навукоўцы, акадэмікі і члены-карэспандэнты Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

Важная частка выдання — артыкулы пра герояў і падзеі Вялікай Айчыннай вайны, што адбываліся на тэрыторыі Магілёўскай вобласці. Пра партызанскі і падпольны антыфашысцкі рух расказваюць артыкулы «Бялыніцкае антыфашысцкае падполле», «Бабруйскае антыфашысцкае падполле», «Клімавіцкае камсамольска-моладзевое падполле», «Краснапольскае антыфашысцкае падполле», «Крычаўскае антыфашысцкае падполле», «Круглянскае антыфашысцкае падполле». Шмат артыкулаў прысвечана арганізатарам і кіраўнікам партызанскага і падпольнага антыфашысцкага руху.

У энцыклапедыі пададзены звесткі пра адміністрацыйна-тэрытарыяльныя адзінкі вобласці: тут можна знайсці падрабязную інфармацыю пра Бялыніцкі, Бабруйскі, Быхаўскі, Глускі, Горацкі, Дрыбінскі, Кіраўскі, Клімавіцкі, Клічаўскі, Касцюковіцкі, Краснапольскі, Крычаўскі і Круглянскі раёны, а таксама пра раённыя гарады, гарадскія пасёлкі і нават невялічкія вёсачкі. У выданні згадваецца пра знакамітую ў Беларусі вёску Аляксандрыя, якая вядома рэспубліканскім святам «Купалле» («Аляксандрыя збірае сяброў»).

У энцыклапедыі «Рэгіёны Беларусі. Магілёўская вобласць» прысутнічае інфармацыя пра такія значныя для краіны прамысловыя прадпрыемствы, як «Белшына», «Беларускі цэментавы завод», «Крычаўцэменташыфер», «Крычаўскі завод

жалезабетонных вырабаў» і іншыя, якія працуюць у Магілёўскай вобласці. Пададзена шмат звестак пра інфраструктуру вобласці, развіццё аўтамабільнага, чыгуначнага і павятранага транспарту, водныя рэсурсы і водны ўнутраны транспарт, жыллёвае будаўніцтва, побытавае абслугоўванне насельніцтва, развіццё аховы здароўя. Змешчаны артыкулы пра галоўныя ўпраўленні і камітэты Магілёўскага аблвыканкама, цэнтры культуры і народнай творчасці, сродкі масавай інфармацыі, творчыя калектывы, якія маюць званне «Заслужаны» і «Народны», гістарычную і архітэктурную спадчыну вобласці, помнікі археалогіі, замкі, храмы, даўнейшыя сядзібы. Кніга падкажа, што гісторыка-культурнымі аб'ектамі вобласці з'яўляюцца Бабруйская крэпасць, мемарыяльны комплекс «Буйніцкае поле», Крычаўскі курган Славы, Жыліцкі палацава-паркавы ансамбль.

Можна таксама даведацца пра музейную сетку Магілёўскай вобласці, якую складаюць такія ўнікальныя музеі, як Бялыніцкі раённы мастацкі музей імя В. Бялыніцкага-Бірулі, Бабруйскі, Клічаўскі, Касцюковіцкі краязнаўчыя музеі, Быхаўскі гісторыка-краязнаўчы, Клімавіцкі раённы краязнаўчы, Краснапольскі раённы гісторыка-этнаграфічны і Круглянскі раённы гісторыка-краязнаўчы музеі.

Магілёўшчына славіцца сваімі міжнароднымі і рэгіянальнымі фестывалю, сярод якіх — міжнародны музычны фестываль «Залаты шлягер», міжнародны пленэр па мастацкай кераміцы «Арт-Жыжаль», міжнародны пленэр па скульптуры з каменя «Каменная казка», міжнародны фестываль «Вянок сяброўства», фестывалі народнай творчасці «Веснавыя колеры», «Дрыбінскія таржкі», «З крыніц жыватворных», міжнародны фестываль дзіцячай творчасці «Залатая пчолка» і інш.

У даведніку «Рэгіёны Беларусі. Магілёўская вобласць» можна знайсці любую інфармацыю пра гісторыю, сучасны эканамічны і культурны стан адміністрацыйна-тэрытарыяльных адзінак Магілёўшчыны. Выданне багата ілюстраванае. Энцыклапедыя дапамагае даведацца пра нашу краіну шмат новага і цікавага, а таму заслугоўвае ўвагі кожнага чытача.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Там, дзе жывуць старыя звычай...

Пабачыў свет метадычны зборнік па матэрыялах VI Рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі «Традыцыйная культура і дзеці: праблемы этнавыхавання».

Укладальнікі кнігі — фалькларысты-навукоўцы, даследчыкі Мікалай Козенка і Алесь Лозка. Пад вокладкай сабраны артыкулы дацэнтаў, вядучых навуковых супрацоўнікаў, прафесараў, кіраўнікоў танцавальных і вакальных узорных калектываў, выкладчыкаў ВНУ, настаўнікаў, журналістаў,

бібліятэкараў аб каштоўнасцях беларускага фальклору, захаванні вусна-паэтычнай творчасці і яе выкарыстанні школьнікамі, папулярныя нацыянальнага, прапагандзе этнічнага мастацтва на прыкладах сваіх рэгіёнаў.

Фестываль народнага танца «Беларуская полька», які шырока і масава праходзіў на чачэрскай зямлі, вяртанне да жыцця народных танцаў і гульняў, авалоданне беларускімі музычнымі інструментамі, арганізацыя работ фальклорных гурткоў у школах і клубах, праблемы захавання нематэрыяльнай духоўнай культуры — акцэнты, на якія, па меркаваннях

аўтараў, варта звярнуць увагу, каб не забыцца на свае карані.

Вялікую ролю ў захаванні народнай мастацкай культуры адыгрываюць носьбіты нацыянальных традыцый і фальклору. Хто яны, дзе жывуць, чым могуць падзяліцца з сучаснікамі? Усё гэта — на старонках зборніка. Распавядаецца і пра абрады нашых продкаў, старыя звычай, якія яшчэ дзейнічаюць у пэўных рэгіёнах краіны. Распавядаецца пра абмен досведам па выхаванні спевака, прыведзены прыклады вясковых камандных гульняў з рытмічнымі рухамі, перамовамі, элементамі тэатра і спевамі.

Асобна акрэслены праблемы, з якімі даводзіцца сутыкацца ў працэсе культурнага

выхавання дзяцей і падлеткаў. Дый не толькі іх. Людзі старэйшага пакалення таксама ў большасці забыліся на сваё, аўтэнтчнае, каштоўнае і святое.

Умовы нашага асяроддзя змяніліся, сучасная культура і побыт накладваюць адбітак на фарміраванне светапогляду моладзі. Юнакі і дзяўчаты не павінны саромецца беларускай гаворкі, цурацца этнічнай і эстэтычнай самабытнай культуры. Важна выхаваць у іх светлае, прыгожае — наша, нацыянальнае, што ў аснове менталітэту беларускай душы.

Валянціна ПРАНКЕВІЧ

«...Ідзе па нашым горадзе Зіма»

Шанцуе беларусам: Каляды святкуюць двойчы! Гэта значыць, што таямнічая чароўная ўсюдыісная сіла падвойваецца і можна двойчы загадваць жаданні. Працягваем тэматычную падборку, творы з якой у розныя гады былі адзначаны журы ў «Фэсце аднаго верша».

Іна ФРАЛОВА

Пра снег

Не хапае дакладнасці выцёртых слоў,
Ад няздольнасці душыць знямога.
І пад цяжкаю коўдрай бурытынавых сноў
Абрываецца ў заўтра дарога...

Не хачу забываць на прывабнасць
жыцця,
Пра размах яе крылаў свабодны.
Я чакаю цябе, ратавальнік быцця —
Першы снег, малады і халодны.

Цёмна-сіні акрэслены план
чорна-сіняй няветлівай ночы...
Расцвітае ад свечкі цюльпан,
мне ў душу заглядае, не ў вочы.
Роўна бахаюць сэрца нізы,
Лічаць крокі з табой несустрэчы.
Маразы, ах, ізноў маразы
На слабыя жаночыя плечы.
Б'юцца ў шыбы са злосцю вятры,
Нехарошай прыкметаю б'юцца.
Не пагасні, цюльпан мой, гары,
І вятры, далібог, папярхнуцца.
Стала солана мне ад слязы,
Што сарвалася так недарэчы,
Маразы, ах, ізноў маразы
На слабыя жаночыя плечы.

Эдуард ДУБЯНЕЦКІ

Прыгоды аблуды-Зімы

...Ідзе па нашым горадзе Зіма.
Ідзе павольна
і чамусьці ўся дрыжыць.

Чаму ж дрыжыць яна?
Таму, што у яе
няма пантофлі на адной назе
(відаць, згубіла пасля ночкі у карчме).

Усе смяюцца ў нашым горадзе
з Зімы —
такой самотнай, трошачкі
няўклуднай,

але ж Зіма між тлуму, гаманы
ідзе-бурчыць паціху, бы аблуда:
«Я несла ў рукзаку вам падарункі
калядныя (то знічкі і карункі
дзівосныя), але ж пасля такой

сустрэчы
надзвычай “цёплай”, я ніводнай рэчы
з свайго заплечніка не дам вам,
і заміж

тых падарункаў хай
сцюдзёны вецер —
кузен мой (а яшчэ ён, sorry, віж!) —
стралою прыляціць хутчэй сюды
ды апяхчэ вас з ног да галавы
сваім дыханнем і надзене кайданкі,
пасаdziць у астрог каля ракі!..»

...Пералякаліся тут гараджане
і закрывалі:
«О, зіма,
так не рабі!..»

Пантофлю згубленую хуценька
знайшлі,
чым і ўлагодзілі пакрыўджаную моцна
і раз-з-з-злавана-зледзянелую Зіму...

Дзяніс КАНДРАЦЬЕЎ

Хто я цяпер?

Вока —
Шкляное цельца твару,
Трымае горад:
Дамы ці дымы.
І мы як не мы:
Нямыя
Выходзім з метро.

Куды ты? Дамоў?
У краіну дымоў.

Захутаны твар —
Каляровы шалік
Дужа ў душу імкнецца.
Імгненне здаецца, што
З шыі альбо
З самага сэрца
Нешта пальцеца.
Вядома, не кроў.

Хто ты,
Трымаеш упарта мроі?
Няма тут карысці.

Калісьці ў калысцы
Матуля мяне ратавала
Ад будучай дробязі болю.
Долю — лепшую снегамі,
Казкамі гадала.

Хто я цяпер,
Падобны да рою пчалінага?
Пільна сочыць той за рухам
Ліхтарыка над дзвярыма,
Які вось-вось
Адарвецца ў цемру шкляную,

Каб асвятліць урачысты праезд
Па двары
Зімы-ўладаркі.

Хто я цяпер?

Лідыя ЁХАНСЭН

Народзіны Хрыста —
Якое хараство!
Прыцішана хада
Душэўнае трывогі,
Зацэрушыла ноч
Разбітыя дарогі
Бялюткім пылам зор
З Хрыстова палатна.
Містэрыя быцця,
Батлейка боскай ласкі,
Багацце пачуцця
І мудрасці святло,
Здаецца казкаю жыццё,
А не распяццем
У ноч Раства —
Якое хараство!

Фота Кастуся Дробава.

Уладзімір КАРОТКІ

Ліс у вінаградніку

Спякотным днём зусім маленькі птах
На вінаградную лазу прысеў, стаміўся.
І трэба ж здарыцца, што ў гэты час
Пад вінаграднік хітры ліс падрыўся.
Карцела птушкі беднаму дастаць,
Ды вінаград высокая — во бяда якая! —
І ліс давай круціцца ды скакаць:
Як добра — птах не прыкмячае.
На задніх лапах стойка, хвост падняў —
Язык жа чуе смакату такую...
Ён падляцець ажно паспрабаваў, —
Ды крок гаспадара раптоўна чуе:
«Што, ліс, у вінаградніку забіў?
Няўжо лазою стаў ты харчавання?»
«О не, я новае ў сабе адкрыў —
Хачу лазою ўлетку любавання.
Ды ўжо стары, мой зрок зусім падсеў,
Таму, каб вінаград разгледзець зблізку,
Я ў скокі кінуўся, зусім спацеў,
Ды ну яго...». І хвост маланкай бліснуў.

У вянок Эзопу

Калі чалавек прысвячае жыццё даследаванням старадаўняй літаратуры, то моцная энергетыка вечных сюжэтаў неміну-зальнасць, метафара — гэта тыя слупы, на якіх трымаецца ўся сусветная літаратура. Уладзімір Кароткі — вядомы навуковец, літаратуразнаўца-медыявіст, гісторык рэлігіі і культуры, перакладчык. Чытачам «ЛіМа» прапануем байкі, у якіх нечакана раскрываецца яшчэ адна грань таленту даследчыка: працягваючы найлепшыя традыцыі Эзопа, Федра і Лафонтэна, ён прыўносіць у гэты жанр сваё, адметнае бачанне.

Крумкач і ліс

Сярод людзей слоў вельмі многа гоных,
І словам кожнаму мы можам дагадзіць.
Люд кажа: словам можна і забіць,
Ды і ўваскрэсіць словам, кажуць,

можна.
Аднак ёсць людзі, што ў жыцці сваім
Усё губляюць, нават розум,
Калі спяваюць славу, калі ўзводзяць ім
Хаця б з пяску, ды манументнік грозны.
У крумкача ішчаслівы быў выпадак:
Ён на вяселлі скраў вялікі мяса шмат,
І каб не адабраў той шмат сабака,
На дуб усеўся і быў вельмі рад.
У гэты час мудрэц лясцоў — лісіца
Неверагодны пах адчула паміж дрэў
І бачыць: на галіне весяліцца
Крумкач — няйнакш, ён нешта еў.
«О птушак цар, я сёння працытала —
Так-так, — што ты ўсіх птушак цар!
Вось толькі тваёй згоды не хапала,
Скажы мне “Так”,

або па-твойму “Кар-р-р”».
Ад ішчасця птах разявіў дзюбы створкі:
«Я — цар, я — птушак грозны гаспадар!»
Ды хоць дагэтуль лёс быў недарэчны,
горкі,
Ён на ўсю глотку грывнуў сваё «Кар».

Кавалак мяса спрытна ў тым палёце
Лісіца тыхаю схавіла — і пад корч.
Глядзіць крумкач: няма нічога ў роце
І ледзь з тым гукам «Кар» ён не памёр.
Як кажуць, крумкачоў на свеце многа,
Ды толькі цар даецца нам ад Бога.
Калі захочацца народ навесяліць,
То запрашай на карканне лісіц.

Разумны від

Задумаў Леў памочнікаў абраць,
Вядома, з розумам. Дзе ж іх узяць?
Таму аддаў загад суровы —
Усім прыйсці ў палац царовы:
«Усім ступень вучонасці прысвою,
Хто спрытна дружыць з галавою.
Прастукаў Дзяцел тыя словы.
Як не пайсці? Усе гатовы!
Спяшаюцца, як змеі з скур, лезуць
І прад царом такія словы рэжуць,
Што, бедны, сам зарэзацца гатоў.
Прад ім жа — незлічоны сонм галоў:
Хто ў дарагіх мяхах, а хто з рагамі,
Хто кілаграм абцяжарыўся рэгаліі.
Былі і тыя, што парад чакалі
І наймудрэйшых выбіралі.
І вось Асёл — што пра яго казаць —
Пачаў Казла мудротам навучаць:

«Калі свой розум хочаш паказаць,
Павінен перад Львом да Сонца задам стаць.
Хвост падымі, а галаву ніжэй
І не хавай ты ад цара сваіх вачэй.
Пляці ты ўсё, што ў галаву ўзбрыдзе.
Галоўнае — разумны від».
І вось Казёл брыдзе
Між соснаў і ракіт...
А што далей — дык лепей не пісаць,
Бо стаў Казёл такое вырабляць,
Чаго не бачыў Леў стагоддзі
У сваім звярыным асяроддзі.

Калі, як кажуць, галава што пень,
Разумны выгляд ёй не дапаможа,
Тым больш усякая вучоная ступень.

Крумкач-кароль

Аднойчы крумкачу на схіле дзён
Стаць каралём схацелася
між птушак.
Узняўся так высокая ў неба ён,
Што не відаць ні рэчак, ані кручэй.
І раптам — пад крыламі бляск лісы.
О ішчасце! Звузіліся зрэнкаі:
Як беркут, так, здавалася, ляціць...
І на зямлі ад крумкача —
вось, пёркаў жменька...

Кірыл СТАСЕЛЬКА

Дошка

Гануся, унучка Адэлі, расла ціхмяным дзіцём. Дзяўчынка была нешматслоўная — пачуць яе ўважалася ў мясцовых добрай прыкметай. Яна была такой спакойнай, што бацькі маглі на некалькі дзён забыцца на яе існаванне, а згадаўшы, знаходзілі на тым самым месцы, дзе бачылі раней.

Здавалася, унутры Ганусі або зусім пуста, або, наадварот, прарасло мноства вельмі складаных лабірынтаў. Густыя цёмныя вочы ахувалі таямніцай, а маленькія ручкі падманвалі далікатнасцю. Аднагодкі асцерагаліся яе як незнаёмай цемры, у якую можна праваліцца або з якой можа нешта з'явіцца. А дарослых яна здзіўляла не менш, чым месяц у лобе быка.

Ніхто не ведаў, навошта, але аднойчы млынар падарыў ёй жменю мукі, якую змалоў не толькі з зерня, але і з костак чорнага пеўня, кары стагадовага дуба і заморскага арэха. Млынар той пракаўтнуў язык і нікому не дарыў ні слова, ні позірку. Не кажучы ўжо пра большае. Адно зрэдку жанчыны бачылі, як употайкі раздае прыгаршчы мукі вятрам. Падмурак яго млына падтрымлівалі бедныя сіроты. А побач жылі тры чорныя каты, два чорныя пеўні і адзін чорны конь.

Гануся ўпадабала гульбу з гэтай мукой. Брала чорную дошку, якую некалі прынесла рака, сыпала на яе белы пыл і пальчыкам рабіла малюнкi. То лісточак намалюе, то вясёлку, то смутак. І заўважылі бацькі, што спраўджваецца ўсё, што намалюе. Намалюе хмару і кроплі — неўзабаве вырастае вясёлка. Намалюе малаго — адчыняюць вокны і дзверы. Намалюе няўцямную фігурку — кот адразу хвост задзірае і пачынае лашчыцца. Ніхто дакладна не ведаў, ці то Гануся паказвае заўтрашні дзень, ці то загадвае яго. А таму ніхто не адважваўся прасіць яе дапамагчы.

Аднойчы намалявала млын і агонь. Млынар прыйшоў і доўга глядзеў дзяўчынцы ў цёмныя вочы, якія і яго ахувалі таямніцай. Але яна так і не зацёрла малюнак. Праз адно сонца Гануся знікла. Можна, яна ўцякла, а можна, проста недзе ціха чакала, калі яе зноў знойдуць. Неўзабаве сышоў млынар. А праз адну поўню і адно сонца згараў млын.

Калі Гануся знікла, бацькі вярнулі муку ветру і рацэ, але дошку — раней чорную, а цяпер белую — пакінулі. Пасля яны паклалі сабе на грудзі квадратны камень, кіслінку ў рот, павекі наблізілі да зямлі, а на галовах далі прыстанак крумкачам. Улюбёнае дрэва дзяўчынкі, у цяні якога яна плёскалася і якое ёй напывала добрыя гісторыі сваіх братоў і сяцёр, паклала лісце ўніз, галінкі абнялі камель, а карані пусціліся далей на пошукі Ганусі. Дрэва не квітнела дзевяць сотняў начэй. А калі завітнела і пусціла сок, нарадзілася дзяўчынка.

Малая выглядала гэтаксама, як Гануся, адно што была дужа гучная і шматслоўная. Такая гучная, што яе маўчанне мясцовыя лічылі добрай прыкметай. Варта было бацькам міргнуць, як была ўжо ў іншым месцы. Яе светлыя вочы свяціліся таямніцай. Таму бацька і маці назвалі яе Ясунаг. А белую дошку схавалі так, каб дачка не знайшла.

Жучок

Гэтая фігурка жучка захоўвае напамін пра нашага Андрэя і яго бацькоў.

Напэўна, шмат каму падаецца, што іх дзеці цалкам невыносныя, а яны — ідэальныя бацькі...

Штодня Андрэў жыў, нібы ўпершыню з'явіўся на зямлі, якую падтрымліваюць кіты. Штодня ён спалучаў неспалучальнае, падзяляў непадзельнае, хлусіў праўдай, падманваў ісцінай, казаў, што ўсе Андрэі хлусліўцы, глядзеў рукамі, слухаў спінай, двойчы ўваходзіў у адну раку, прадаваў даверлівым цень асла. Штодня словы і навучанні іншых заляталі ў яго рот і выляталі праз вушы. Штодня ён выносіў з хаты абраз, што вісеў на покуці, а на Купалле выносіў з хаты смецце. Штодня ён нараджаўся наноў.

Кожны новы дзень быў для яго зямальным лабірынтам. Кожнай дзірцы або расколіне ён лёгка знаходзіў прыдатнае тлумачэнне. Здаралася, збіраў яблыкi ў суседскім садзе, а казаў, што Божаньку патрапіла ў горла воблака, ад якога ён так чхнуў, што ўсе яблыкi паразляталіся ажно да Воўчай Зоркі.

Здаралася, зламае нешта ў лазні, а скажа, што гэта Лазнік разлаваўся на яго за частыя хаджэнні і так моцна выцяў кулаком, што палок ляснуўся. Здаралася, запэцкаецца ад левага пальца на назе да правага на руцэ, а распавядзе, што яго лознікі ў лазу загналі. Здараецца, згубіць што, а скажа, быццам гэта шат скаў. Здараецца, не зробіць, як бацька загадаў, а пасля сцвярджае, што голуб прыляцеў і закалыхаў яго.

Неяк сусед пажартаваў, быццам у горле таго, хто хлусіць, з часам заводзяцца жучкі. Бо хлусня, як і ўсялякі бруд, — спрыяльная глеба для інсектаў. А ў чыстым горле нічога дрэннага не з'яўляецца, як і ў добрай моцнай гарэлцы.

Аднойчы Андрэў праглынуў свае вушы. Сонца арала неба, ноч душыла дзень. Чуліся гукі — напачатку ледзь чутныя і эпизадычныя, пазней — гучнейшыя і шпатаккія, а затым — сучэльныя скрыгат. Над плячыма становілася цяжэй, цяпершыя насіла не толькі галаву, але і яшчэ штосьці. Слабыя дотыкі казыталі сліну, што падала ў горла. Некалі маленькі самотны вёрткі жучок пладзіўся і грубеў. Ён круціўся і разам са сваімі дзецьмі бегаў унутры, аглядаючы ўладанні. Жучок не пускаў праз зубы паветра і ежу, а вонкі не выпускаў не толькі хлусню, але і праўду. Ён падзяліў Андрэя на «да» і «пасля», на «тут» і «там».

Каб пазбавіцца ад непажаданых гасцей, Андрэў стукаў па горле, пальцам дастаючы ледзь не да нутраной пяткі, выварочваўся наыварат, дзьмуў з усёй моцы, крактаў, хрыпеў і кашляў. З яго выляталі вятры і ўраганы, ён вываргаў грымоты і маланкі. Яго кашаль сягаў суседніх вёсак і палохаў худобу, аглушаючы

нават глухіх. Цела напіналася струной, нацягвалася ды рвалася.

Так доўжылася... пакуль яго чэрава не трэснула.

Ланцужок

Жылі сабе тры браты: Язэп, Сымон і Яўхім. Трэці быў старэйшы, другі — сярэдні, а першы — малодшы. Дамы іх знаходзіліся далёка адзін ад аднаго, але гэта не перашкаджала праліваць агульныя слёзы і расцягвацца ў адзінай усмешцы. На траіх яны дзялілі адну вену, дзве галавы і тры сэрцы. Калі чаго не было ў першага брата, то было ў другога. Калі не было ў другога, было ў трэцяга. Калі не было і ў трэцяга, то абавязкова было ў першага. Таму ў іх заўжды ўсяго ставала. І радасці, і смеласці, і зямлі.

Кожны з братоў меў сваю студню. Казалі, што ў першага калодзежа тры дна: жалезнае, срэбнае і залатое. У другога — два: земляное і жалезнае. А ў трэцяга — толькі адно — земляное. Вада з тых трох калодзежаў валодала гаючай моцай,

а калі пусціць яе яшчэ праз тры ключы, то ўсялякую хворасць загубіць.

Браты зачынілі свае студні пасля таго, як у іх нешта скралі. Што — ніхто ўжо не памятае, але вадзі набіраць яны болей не дазвалялі. За гэта мясцовыя настроіліся супраць братоў. А ў найцямейшую ноч хтосьці атруціў вадзі ва ўсіх трох калодзежах. Тады ўжо браты пайшлі да людзей па вадзі, але цяпер для іх усе замкнулі свае крыніцы.

Толькі Багдан — трэці сын другога брата прадзеда Ядзі — пагадзіўся дапамагчы. За гэта кожны падараваў Багдану крыжык: адзін — залаты, другі — срэбны, а трэці — мядзяны. Узяваліся мясцовыя і забаранілі адзін аднаму (дзед — бацьку, а бацька — сыну) браць у жонкі Багданавых дачок.

Так два карані зрасліся пад аднымі шатамі. Дочкі Багдана сталелі і браліся з дзецьмі Язэпа, Сымона і Яўхіма. Наймаладзейшая і найпрыгажэйшая Адэля пабралася з Андрэем — сынам Язэпа. Такой прыгожай яна была, што цень ад дрэва не хацеў падаць на яе нават у самы спякотны дзень, а ўначы заўжды заставалася хаця б адна зорка, каб адганяць ад яе змрок. Сляпыя пачыналі бачыць, а благія гублялі вочы. Яна была такой прыўраснай, што адлюстроўвалася не ў адным, а адразу ва ўсіх люстэрках. Калі б адшукалі падобнае сузор'е, абавязкова назвалі б яе імем. Вочы Адэлі адлюстроўвалі святло зорак, якія хаваліся ў яе грудзях, а ў нагах блыталіся каметы. Рукі Адэлі былі такія мяккія і цёплыя, што птушане магло выліпіцца з яйка.

Кожны жадаў бы ўзяць яе ў бацькоўскім дом, калі б не загад бацькоў і дзядоў пра

дачок Багданавых. Таму дасталася яна Андрэю, а іншым заставалася толькі абліваць падпаленым поглядам сваіх жонак і дзяцей і вэндзіць уласныя думкі. А думкі вэнджаныя, як вядома, добра ўгнойваюць забароненыя яблыні. І калі адна такая яблыня адужэла і глыбока пусціла карані, сарвалі мужчыны мясцовыя сабе па яблыку. Падвабілі яны Андрэю Апіўня, а потым увогуле завялі яго ў багню.

З гора Адэля выкінула тры крыжыкі, якія падаравалі Багдану, у тры студні — Язэпа, Сымона і Яўхіма, а ланцужкі перавязала ў адзін ланцуг, якім сябе трымала ад іншых, а іншых — ад сябе. А сына свайго ад Андрэя яна назвала Сіф.

Рыдлёўка

Гэтая рыдлёўка можа спатрэбіцца сыну твайго праўнучка.

Ад Дамінікі, прапрабабкі майго прапрадзеда, уцяклі ўсе дзеці пасля таго, як яна тры сонцы і тры месяцы не разгіналася. Чаго яна потым толькі не спрабавала, каб заснуць — нават жавала лісце хітрага куста, слухала песню дзятла, хавала думкі далей ад вачэй, але нічога не дапамагала.

Падчас гэтай пошасці шмат чаго Дамініцы давялося пабачыць. Як сабачы брэх гуляе вясковымі дарогамі. Як Ба дзянік шчыкае за грудзі вадзяніц. Як сны ходзяць па наваколлях у пошуках незанятых галоў на начлег. Як жывыя ператвараюцца ў камень, а нябожчыкі прыходзяць да іх. Як чэрці ў лазні мыюцца. Як сляпая маланка падае, зачапіўшыся за дрэва. Як мошкі выходзяць на скокі. Як багі хаваюцца ад людскіх мараў. Як цішыня шумам заторквае вушы. Як плот губляе патрэбу. Як расліны дыхаюць свежасцю. Як раса завітвае да травінкі. Як певень запрашае сонейка на падворак.

Так доўжылася да падзення зоркі. А як абняло неба зямлю, праз вёску праязджаў ці то лекар, ці то навуковец. У сэрцы яго была туга, на галаве — заморскі капялюш, у руках — рашучасць, над вушамі валтузіліся думкі, а пад носам па выходных прачыналася вясалосць, асабліва калі карчма нішта ватыла.

Параіў ён Дамініцы глядзець на печ, не адводзячы вачэй, а самой уяўляць, нібыта ходзіць па хаце і маракуе, куды б лепей манеты схаваць. Першую ноч яна так і зрабіла, але гэта не дапамагло. Тады чужынец параіў ёй уявіць, што ходзіць яна па вёсцы і шукае, дзе хто мог свае манеты схаваць. Але і так яна праспала не даўжэй, чым вяртаецца назад грахоўны плод. Тады падарожнік параіў ёй уявіць, быццам яна блукае ў вялікім горадзе з мноствам пышных палацаў на сотні пакояў, высозных храмаў, спічакі якіх ірвуць аблогі, тэатраў, у якіх глядачоў не меней, чым у адлюстраваннях шматлікіх люстэркаў, і спрабуе адгадаць, дзе схаваны чужыя загані і таямніцы, ды разважае, куды надзейней схаваць уласныя, каб нават бог і д'ябал не адшукалі. Прыняла яна і гэтую парадзі, як зямля прымае нябесную вільгаць, але гэтым разам заснула так моцна, што болей ніколі не прачыналася.

Праз колькі гадоў, калі незнаёмец зноў праходзіў праз вёску, у яго спыталі, калі ачунае Дамініка. Ён адказаў, што пабудзіць яе даўдзецца сыну сваёй маці праз дванаццаць пакаленняў.

Пазней ужо казалі: яна спіць пад кустом агрэста ў нашым садзе. То не забудзецца ж пабудзіць!

Казахстан — Беларусь

У кожнага творцы свае прыхільнасці

Уміт Тажкен — казахстанская пісьменніца, перакладчыца. Аўтар шэрагу кніг прозы, выдадзеных у Алматы. Перакладае казахскую прозу на рускую мову. Цікавіцца праблемамі тэорыі мастацкага перакладу. Усё гэта разам і сталася нагодай, каб задаць некалькі пытанняў пісьменніцы Уміт Тажкен.

— Спадарыня Уміт, вы добра ведаеце і беларускую літаратуру. Прыязджалі ў Беларусь на VI Міжнародны сімпозіум літаратараў «Пісьменнік і час», які праходзіў у межах XXVII Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу ў лютым 2020 года. Лістуецеся з беларускімі пісьменнікамі. Ці магчыма, на ваш погляд, гаварыць сёння пра ўжо аформленую прастору беларуска-казахскіх літаратурных сувязей?

— Зразумела, прастора беларуска-казахскіх літаратурных сувязей на сучасным этапе, канешне ж, сфарміравана. І, магчыма, як у казахаў, так і ў беларусаў для кантактаў з іншымі нацыянальнымі літаратурамі наша дружба служыць добрым прыкладам. Нашы вучоныя, літаратуразнаўцы, пісьменнікі прымаюць актыўны ўдзел у тых сустрэчах, сімпозіумах, якія праводзіць Беларусь, рэгулярна ўдзельнічаюць у Дні беларускага пісьменства. Дзякуючы кантактам асабістага характару, шматлікім паездкам, з'явіўся альманах «Казахстан — Беларусь». Я назвала б яго грандыёзным творчым праектам, які аб'яднаў пісьменнікаў Беларусі і Казахстана. Тэксты ў альманаху пададзены на трох мовах: казахскай, беларускай і рускай. Гэта добрая падзея, якая сведчыць пра непарушнасць казахска-беларускай літаратурнай дружбы. Толькі што выйшаў і сігналны экзэмпляр другога тома своеасаблівай літаратурна-мастацкай анталогіі «Казахстан у маім лёсе». Калі ў першым томе былі прадстаўлены творы беларускіх паэтаў Міколы Мятліцкага, Міхася Пазнякова, Генадзя Аўласенкі, Юліі Алейчанкі, то ў другім са сваімі апавяданнямі выступаюць прэзідэнт Генадзь Даронін, Алена Стэльмах.

— Якія рэсурсы і сілы для далейшага супрацоўніцтва на ніве беларуска-казахскіх літаратурных сувязей маглі б быць яшчэ задзейнічаны?

— Прызнаюся, мне складана адказаваць на такое пытанне. Хутчэй яго трэба адрасаваць непасрэдным арганізатарам працэсу. Але скажу, што ў многім развіццё кантактаў залежыць ад асабовага асэнсавання тых ці іншых мастацкіх з'яў. Будуць сябраваць нашы перакладчыкі, нашы паэты

Уміт Тажкен.

і прэзідэнта — будуць з'яўляцца новыя творчыя праекты. Можна, зразумела, нешта зрабіць і дырэктывным шляхам. Але гэта будзе насіць толькі адзінкавы характар.

— Асобнай з'явай у супрацоўніцтве Беларусі і Казахстана ў галіне літаратуры можна смела лічыць многія творчыя, навукова-практычныя ініцыятывы казахстанскага літаратуразнаўцы кандыдата філалагічных навук Святланы Ананьевай... Як вы ацэньваеце яе ролю ў развіцці ўяўленняў пра Казахстан і казахскую літаратуру ў Беларусі?

— Святлана Ананьева з'яўляецца членам Міжнароднага казахскага ПЭН-клуба. Яна, несумненна, вельмі шмат робіць дзеля прасоўвання казахскай літаратуры ў Беларусі. У кнігах, пра якія я ўжо расказала (выдаўцамі выступаюць Саюз пісьменнікаў Казахстана, Інстытут літаратуры і мастацтва імя Мухтара Аўэзава), Святлана Ананьева не толькі рэдактар, укладальнік, але і аўтар многіх прац. Менавіта Святлана Віктараўна і мяне «выцягнула» на Міжнародны сімпозіум літаратараў «Пісьменнік і час» у Мінск, чаму я была вельмі рада. Ведаю, што Святлана Ананьева часта друкуецца ў Беларусі, выступае аўтарам розных кніг, якія выходзяць у Мінску і прысвечаны пытанням літаратурных сувязей, кампаратывістыкі. Казахстанскі літаратуразнаўца — сапраўдны праваднік казахскіх пісьменнікаў, перакладчыкаў у свет беларускай літаратуры.

— Вы і самі перакладаеце на казахскую мову творы з беларускай літаратуры. Што асабіста вам як пісьменніку

і перакладчыку прыйшлося даспадобы, што даў гэты вопыт?

— Я толькі на пачатку шляху. Увогуле, пазіцыяную сябе перакладчыкам мастацкай літаратуры з казахскай мовы на рускую. Пакуль што ў частцы працы беларускай літаратуры раблю першыя крокі... Каб не ехаць на сімпозіум у Мінск, як кажуць, з пустымі рукамі, па парадзе Любові Шашковай пераклала апавяданні трох беларускіх аўтараў. Гэтыя пераклады былі надрукаваны ў казахскай перыёдыцы: у газеце «Казах адабіёты» («Казахская літаратура» — штотыднёвік, які выдаецца ў нас з 1934 года), у часопісах «Жулдыз» (найболей аўтарытэтнае перыядычнае літаратурна-мастацкае выданне), «Ак жэлкен». І гэтыя ж творы ўвайшлі ў альманах «Казахстан — Беларусь».

Заўважу, што ўсіх аўтараў пераклала з вялікім задавальненнем. Яны аказаліся надзвычай блізкія мне як прэзідэнта. Лаканічны стыль, часта разлічаны на дадумванне, запатрабаваны часам як ніколі. У эпоху велізарных патокаў інфармацыі ўжо не чытаецца доўгая, апісальная проза. А ў гэтых творах зразумелая сучаснаму чытачу рэчаіснасць, ёсць погляд збоку. Але няма прамалінейнага ацэннага стаўлення. Характары персанажаў раскрываюцца праз простыя, здавалася б, дэталі. Стан душы галоўных герояў такі, што яны паказваюць: трэба ўсё вытрымаць, не паддавацца эмоцыям, і гэта перадаецца скупымі, але вельмі дакладнымі словамі-вобразамі. Ёсць у гэтых творах іншасказ, ёсць своеасаблівы мастацкі крыптаграмы.

У апавяданні Алеся Бадака — усяго ж тры з паловай старонкі! — лёсы трох асоб. Прыкметны абзац напрыканцы апаведу. І хаця ў самым пачатку абзаца і на завяршэнне яго размова ідзе пра тое, што ўсё гэта — сон, неўпрыкмет задаеш пытанні: дзе ж сон, а дзе сама ява? Так вось даволі рэальна, даволі відавочна складаецца апавед. У выніку верыш і ў сон, і ў рэчаіснасць...

За скупымі радкамі апавядання «Жук часу» Генадзя Дароніна — вонкавая непрадугаванасць, адхіленасць. Майскі жук раптам «як куля на вылец» выпаў з начной чарняты пад ногі Жэньку. Астатняе даводзіцца дадумваць...

Мінімалізм фарбаў, жорсткасць і праўдзівасць, унутраная энергія, якая гатова, як спружына, вось-вось стрэліць, — усё гэта прысутнічае ў апавяданні Алены Мальчэўскай «Без повода, без повода». У апавяданнях беларускіх пісьменнікаў грукача пульс часу.

Вось што яшчэ адзначу. Казахская мова метафарычная. Сцепняку

ўласцівы няспешны, разгорнуты, дэталёвы апавед. Пры перакладзе і мяне цягнула нешта трошачкі дадаць, дагаварыць, патлумачыць недагаворанае. Але важна было захаваць лаканічнасць апаведу, уласціваю ўсім аўтарам, якіх згадала, ды і таксама лаканічнасць, уласціваю сённяшняму часу. Мне здаецца, што ўсе тры аўтары пішуць пра адзіноту душы ў наш час. Але, па выказванні Джонатана Свіфта, «мудрэц меней за ўсё адзінока, калі знаходзіцца ў адзіноце».

— У 2020 годзе Беларусь адзначыла 90-годдзе класіка беларускай нацыянальнай літаратуры Уладзіміра Караткевіча. Дарэчы, толькі за апошняе дзесяцігоддзе на беларускай і рускай мовах пабачылі свет каля 50 яго кніг. Ці заўважна з Казахстана велічыня гэтага паэта, прэзідэнта, публіцыста, драматурга, кінасцэнарыста?

— Канешне ж, заўважная! Казахстанцы ведаюць і любяць творы Уладзіміра Караткевіча. У казцы «Чортаў скарб», якую я пераклала на казахскую мову, — асабліва магія, асаблівы прыцягальны свет. Нават чорт нечым сімпатычны. Мова простая, зразумелая і дарослым і дзецям. Ніводнага лішняга слова ў тэксце, усё зліта, стыкуецца паміж сабою. Нечаканыя і цікавыя павароты сюжэта. Гумар, карэктнасць паводыра мядзведзя: маўляў, не ўсе такія дурныя, як твайго бацькі дзеці...

— А як вы лічыце, ці ведаюць у Казахстане беларускую літаратурную класіку? Ці ёсць сэнс сёння вяртацца да перакладчыцкага асэнсавання твораў Якуба Коласа, Янкі Купалы, Максіма Багдановіча, Васіля Быкава?

— Старэйшае пакаленне, канешне ж, ведае творы гэтых аўтараў. Але моладзь, якая вырасла ў час усталявання незалежнасці, росквіту рынкавых адносін, калі не было працы і патрэбна было выжываць, наўрад ці нешта ведае і з беларускай, і іншай класікі... Хаця менавіта класіка — трывалы мост для развіцця літаратурных сувязей. Так што перакладчыцкае асэнсаванне неабходна. Вось толькі якія ўмовы для гэтага павінны скласціся і ў выдаўцоў, і ў чытачоў — пытанне з пытанняў!..

— А што б вы паралі казахскім перакладчыкам у частцы ўвагі да сучаснай беларускай літаратуры?

— Не магу ўсё ж парады выдаваць... У кожнага — свае прыхільнасці. Тым болей у маім выпадку. Памятаецца, у Андрэя Дзяменцьева ёсць такія словы: «У маладых свае прыярытэты, і гэта трэба ясна разумець...»

Гутарыў Максім ВЕЯНІС

Знаёмцеся: філосаф і паэт

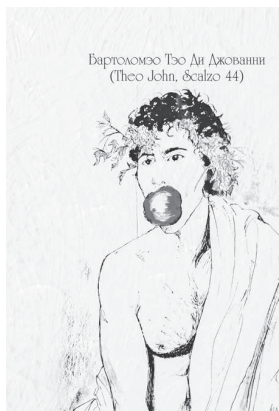
Вершы італьянца перастварыла Вольга Раўчанка

Дзякуючы таленавітай перакладчыцы, члену СПБ Вользе Раўчанцы беларусы змаглі адкрыць для сябе творчасць многіх замежных літаратараў. Блізкімі нам сталі вершы лезгінца Білала Адзілава, дагестанкі Марыны Ахмедавай, італьянца Фердынанда Патэрнотра. Кнігі выйшлі ў розных выдавецтвах краіны.

Аднак Вольга Іванаўна не спыняецца на гэтым шляху

і працягвае дарыць нам зямальныя сустрэчы з таленавітымі творцамі. Чарговая яе праца — пераклад з італьянскай на рускую мову паэзіі Барталамэа Тэа Дзі Джавані. Надрукавана кніга, назва якой «Александр-Дедал», мінскі выдаўцом Зміцерам Коласам.

Барталамэа Тэа Дзі Джавані — выпускнік філасофскага факультэта, настаўнік славеснасці. Нарадзіўся ў Палерма, жыве ў Неаполі. Аўтар дзвюх паэтычных кніг, якія выйшлі ў выдавецтве *Rupe Mutevole*:

«Fotosintesi Itinerante» («Перасоўны фотасінтэз», 2018 год,

перакладзена на іспанскую мову ў 2019 годзе) і «Alexander und Daedalus» (2020 год), а таксама шматлікіх публікацый-разважанняў пра герменеўтычную філасофію, педагогіку, псіхалогію і вершаў, надрукаваных у часопісе «Le Muse» Марыі Тэрэзы Ліуца.

Новая кніга адкрые чытачу не проста дасканалую, хвалючую паэзію — знаёмыя са светаўспрыманням паэта, чытач зможа адначасова акунуцца і ў свет мастацтва, бо ў афармленні паэтычнага зборніка

скарыстаны арыгінальныя палотны сяброў паэта — сучасных італьянскіх мастакоў Марыя Раймондзі і Джамп'ера Аверна.

— Працаваць над падобнымі тэкстамі заўсёды захапляльна і адказна, бо галоўнае — не сапсаваць пры перакладзе сам твор і данесці да чытача глыбіню думак. Здаецца, у маім перапрачытанні вершаў Барталамэа Тэа Дзі Джавані гэта зрабіць атрымалася. Але меркаваць, вядома, чытачу, — адзначыла Вольга Раўчанка.

Улад ПРЫАЗЁРНЫ

«Трымценне знойдзенага слова...»

Цяпер, калі закрыты ўсе межы, асабліва хочацца пабываць у далніх вандроўках, наведаць розныя мясціны. Ментальна акунуцца ў атмасферу іншай культуры можна і з дапамогай творчасці пісьменнікаў, якія яе прадстаўляюць. Да ўвагі чытачоў падборка аўтараў з Казахстана і Чувашскай Рэспублікі, пераствораная па-беларуску нашымі літаратарамі.

Валеры ТУРГАЙ
Чувашская Рэспубліка

Я Небам умываю твар

Я Небам умываю твар.
Я твар свой Небам умываю.
І сам, як Неба, што без хмар,
Праменнатвара Сонцам ззяю.

За чысціню зямных Нябёс
Няма дзівосней анічога.
Мне абнавіцца выпаў лёс
І Небам жыць, як імем Бога.

Які ты прасты, свет, усё ж
І да чаго усё ж складаны!
Не ўмеў цаніць твой снег і дождж
Да часу, што наканаваны.

Не напракай мяне, свет мой,
Бо толькі сам адкрыў я вочы
І перад Вечнасцю нямой,
Умыты Небам, годна крочу...

Падчас работы Міжнароднага
сімпозіума «Пісьменнік і час»

Экспромт

На маіх вачах Мінск белым стаў,
А дасюль яшчэ не быў ён белым,
Снегападу ўскружнага чакаў
І сцінаўся сэрцам схаладзелым.

На маіх вачах Мінск белым стаў —
І сягоння, быццам Дзед Мароз,
Крок па снежным цаліку праклаў,
Падарунак кожнаму прынёс.
На маіх вачах Мінск белым стаў,
Як анёл узнёсся белакрылы,
І на сіні раніцы зазьяў,
І павергнуў, светлы, змрок настылы...

На маіх вачах Мінск белым стаў...

Вочы

Усё магчыма перайначыць,
Аднак вачэй не памяняць.
Багата можна ў іх пабачыць,
Чаго няма — не адшукаць.

Калі ў іх дабрыні не будзе,
Як ні старэйся — не займець.
Пра тое вочы скажуць людзям,
Чаго й табе не зразумець.

Калі ж ты з хітрасцю скупую,
І гэта ўбачыцца, павер,
Нічога вочы не прытояць,
За асцярогай — недавер.

Калі ж душой і сэрцам чысты,
Аб чым, канешне, не крычыш,
І гэта бачна ў іх, святлістых, —
У тым, як сам на свет глядзіш.

Усё магчыма перайначыць,
Аднак вачэй не памяняць.
Багата можна ў іх пабачыць,
Чаго няма — не адшукаць.

Вользе. З любоўю

Я лепшага верша яшчэ не стварыў,
Не спеў яшчэ лепшае песні.

Ды вы не спяшайце расстацца
са мной
У дзень гэты сонечны весні.

Я сонцам спаўна надзівіцца не змог,
Яго распытаць аб галоўным.
На горныя пікі не ўсе узшыюў...
Дык як свет пакінуць чароўны?

Знаходжуся я ў неаплачым даўгу
І сёння прад бацькам і маці,
Што моляцца Богу штодня за мяне
І просяць, каб сіл я не страціў.

Каб болей аддана любіў свой народ,
Больш дбаў пра яго праслаўленне,
Нічога яму не шкада для мяне,
Каб толькі бруіла натхненне.

Любові пазбаўленым век я не быў.
Не знаў халадоў перадзім'я.
Ды мала любіў я да гэтай пары.
А мо не любіў і зусім я?

Высокае Сонца! Штомоцы свяці!
Любоўю сагрэй свет бясконцы!
Калі ты ў нябёсах — я чую душой —
Адступіцца смерць перад Сонцам!

Я лепшага верша яшчэ не стварыў,
Не спеў яшчэ лепшае песні.
Ды вы не спяшайце расстацца
са мной.
Мне шмат чаго трэба шчэ здзейсніць!

Памяці Уладзіміра Караткевіча

З таямніц таямніца — Народ!
І Легенда, і Казка — у лёсе.
Кожны прагне яго разгадаць,
Ды нікому дасюль не ўдалося.

З таямніц таямніца — Народ.
Як Жар-Птушка, ў палёце заўсёды.
Родны мой, мой славуты народ,
Змог адужаць быцця перашкоды!

З таямніц таямніца — Народ.
Ён — дасвецця Зара-Зараніца!
З таямніц таямніца — Народ.
На стагоддзі усе — таямніца!
З чувашскай. Пераклад
Міколы МЯТЛІЦКАГА

Улугбек ЕСДАЎЛЕТ
Казахстан

Родны аул

Ізноў начную цішыню
Змяняе вэрхал дня
Заўсёдны...
І чуе даўною віну
Душа перад аулам родным.

Грахі я адмалю наўрад,
Не будзе чысціні ранейшай...
Я не садзіў рупліва сад —
У горад з'ехаў з шывткам
Вершаў.

Сялянскага быцця сакрэт
Згубіў я на сцяжыне коўзкай,
Мной занябаны запавет
Спрадвечнай мудрасці бацькоўскай.

Схіліўшы распачна чало,
Уздаваю памылкі, спробы.

А некалі ж раней было,
Што марыў стаць я хлебаробам.

Гляджу на вечную красу,
На неба сінь вясновым раннем.
Чаму ты не знікаеш, сум,
Душэўныя вярэдзіш раны?

Мой родны край!
Тут я, твой сын,
Займеў і ўмацаваў свой голас.
Бо нездарма з зямныя глыбінь
Расце, выпельваецца колас.

Мой родны край!
Таму, відаць,
Не ведаюць утомы крылы,
Што продкі тут мае ляжаць,
Якіх нягоды не скарылі.

Што хлапчуком калісьці бег
Да ніваў, да лугоў, да пожняў,
Яны — мой вечны абярэз,
Мой боль — і першы, і апошні.

Тут, дзе калісьці я ўзрастаў
І дзе быцця майго аснова —
Трымценне майскага ліста,
Трымценне знойдзенага слова.

Крынічкі жыццядайнай звон,
І стэп,
І гордых гор аблічча,
І клін птушыны, што здавён
У вырай свой трывожны кліча...

Адсюль бярэ выток мой лёс
І часта сніцца мне: ў тумане
Той першы ранішні пракос
І пах травы — п'янкi, духмяны.

Здаецца часам: не з'езджаў
З аула роднага нікуды.
Мой родны край!
Мой боль, мой жалы.
Цябе ніколі не забуду!

Стэп

Стэп — прастора апусцела,
Тут, дзе ўсцяж — палын ссівелы,
Адшукае свой спачын
Час няўмольны...
То не тайна:
Ён аднойчы тут прыстане,
Спыніць вечны бег гадзін.
Сцяўся вецер навакольны.
Госць наш сцішыўся свавольны.
Юртаў шмат, дзе шлях пралёг.
Вартавы —
Чабан нядрэмны.
Ногі збіўшы недарэмна,
Час тут супыніцца змог...

З казахскай. Пераклад
Янкі ЛАЙКОВА

Капез

На небе хмары — шэрае руно.
Дождж безупынны просіцца ў акно.
За кропляй кропля: восені пара.
Таполяў срэбра ў глыбіні двара.

Палотны паплавоў у чарнаце.
Атары ў кола ціснуцца гусцей.
Асенні морак снежных капяжоў
Прадвеснікам зімовых халадоў.

А можа, град... Трывожных думак рой,
І на душы — няўцямны неспакой.
Нялёгка чабанам, не да таго,
Дождж тут і там і не суняць яго.
Паўсюды зыб — то ў стэпе ручаі.
Нож навалніцы рэжа небасхіл.
Крап восеньскага сонца на лугах,
Ды ў звоне кропляў тых — вясны размах.
Яснее неба — дождж сціхае ўміг.
Самотны госць, жыву я толькі міг.
Да перавалу, дзе канец дарог,
Наканавана ўпасці кропляў на мурог.
Кастрычнік, чэрвень, майскіх дзён
картэж.

Капез грукоча, стукае капез...
З казахскай. Пераклад
Яны БУДОВІЧ

Жан БАХЫТ
(Бахытжан Канап'янаў), Казахстан

Сумленне

Між люстрам
І чалавекам, калі ён глядзіць на сябе,
Нібыта ў прасторы ажывае рэха.
Між люстрам
І чалавекам
Нібыта нябачны з'яўляецца нехта.
Між люстрам
І чалавекам,
Магчыма, узнікаюць рысы пасрэднага
Ці, наадварот, — зусім знікаюць.
Усё залежыць ад таго,
Як глядзіць на сябе
Праз гады
Чалавек.

Ні слова зоркі не гавораць мне.
А хваля мкне, да хвалі хваля мкне.
О хвалі, хвалі, вы па зорках зверце
Шлях незваротны гэтага жыцця.
За морам дзесьці, што ляжыць
усцяж,
Даткнецца ён да гарызонту смерці.

Лісце і вецер

Гоман маладога лісця —
Гэта імкненне да вечнай свабоды.
І вецер тут не істотны.
Лістапад —
Гэта сум па пражытым часе
І марах,
Якія крадзе вецер,
Што жыў у дрэвах.

Метафара Мукагалі

Паэзія,
Мой фатум ты, мой лёс,
Люстэрка
І блізкаму маіх жаданняў.
Паэзія,
Маёй душой ты ёсць,
Што вобразы ўзяла
З тваёй душы дазвання,
З люстэрка мкне святло,
Бруіць заўжды яно,
Святло не ведае згасання.

Прыпавесць восені

Як раніцай дажджы, а не пагода,
І спехам ты шукаеш парасон,
Мне дадушы пара такая года,
Хоць мёртвы ў санаторыі сезон.

Каб межаў не было ўнутры і звонку,
Чароўны шывтак стану я ўсчынаць.
Там будзе запаветная старонка,
З якой і варта нешта пачытаць.

Астатняе знікае з непагодай,
Астатняе змывае дождж праз сон,
Злуешся крыху, бо, забыты модай,
Працягвае знаёмства парасон.

З аповеду паўтонаў я адразу
Ў аповесці падтэкст пайду знарок.
Ды, зрэшты, гэта ўсё не для паказу,
Не варта перакройваць зноўку рок.

З казахскай. Пераклад
Бажэны ГАНУШКІНАЙ

Слодыч і гаркота цялеснага

На працягу ўсёй гісторыі чалавецтва формы Нэротыкі зазнавалі розныя змены пад уздзеяннем рэлігійных і сацыяльных табу. Пэўную трансфармацыю мы назіраем і сёння, нават з улікам таго, што пісьменнікі і мастакі мінулага стагоддзя разбурылі пазачасавы ідэал цялеснага і звыклыя ўяўленні пра сексуальнасць. Выстаўка «Лінія кахання. Эратызм у творчасці вялікіх майстроў XX стагоддзя», што працуе ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў, прадстаўляе каліровыя літаграфіі творцаў, якія перайначылі мастацкі свет і канчаткова знялі табу з дэтальнага даследавання пачуццёвага боку жыцця. Гэта Пабла Пікаса, Анры Маціс і Эган Шыле (творы апошняга экспануюцца ў Беларусі ўпершыню). Варта адзначыць, што настолькі адкрытай і вузкапрофільнай выстаўкі ў нашай краіне яшчэ не было.

Адметнасці ўспрымання

Фармат выстаўкі прадугледжвае дзве часткі: сегмент замежных творцаў і экспазіцыю айчынных мастакоў.

— Зразумела, галоўныя героі гэтай выстаўкі — Пабла Пікаса, Анры Маціс і Эган Шыле. Акрамя іх прадстаўлены яшчэ чатыры замежнікі, меней папулярныя, чым той жа Пікаса, але, на маю думку, нават больш прывабныя, — адзначае куратар выстаўкі Алес Рыжкоў і пералічвае знакавыя для мастацтва імёны: Луі Бертон Сэн-Андрэ, Карнэйль (Гільём Карнэлліс ван Бэверлоа), Фрэнсіс дэ Ласю Сэн-Жэні і Паўль Вундэрліх.

У свой час кожны з іх адлюстроўваў дастаткова тонкую тэму эратызму, прыгажосць аголенага (але не толькі) цела, узаемаадносіны мужчыны і жанчыны, пачуццёвасць і каханне згодна са сваім успрыманнем. Шыле, напрыклад, быў крыху дэпрэсіўным чалавекам, таму нават аўтапартрэты, на якіх мастак любіў адлюстроўваць сябе голым, атрымліваліся даволі экспрэсіўныя і жорсткія.

— Іншая справа — Пікаса, — працягвае Алес Рыжкоў. — У яго жыццё было вельмі шмат жанчын, і, натуральна, усе яны становіліся натуршчыцамі. Спачатку кожная была музай, але з часам яны пачыналі нерваваць мастака, што

Святлана Валасюк «Тры мексіканкі», 2019 г.

заўважна ў яго работах. Так, адна і тая ж жанчына ў розных перыяды стасункаў з Пікаса выглядае па-рознаму: спачатку яна вельмі мілавідная, а ў канцы жаклівая. Мастак здэкеуюцца з яе цела, якое ў выніку становіцца незразумелым. Здаецца, найбольш вытрыманы з гэтых аўтараў Маціс. Яго ўспрыманне жанчын было больш спакойнае. Да таго ж ён вельмі смела працаваў са святлом, таму вылучаецца з прадстаўленай тройкі мастакоў.

Беларускія творцы вельмі актыўна ўдзельнічаюць у экспазіцыях такога кшталту. З кожным разам колькасць удзельнікаў павялічваецца (магчыма, мінулы год у нечым нават паспрыяў адасобленай працы і ім ёсць што прадставіць на выстаўках). У праекце прымаюць удзел больш як 70 аўтараў. Арганізатары былі вымушаны нават абмежаваць колькасць работ ад кожнага ўдзельніка да дзюх. У выніку экспазіцыя атрымалася даволі насычанай: ад цалкам умоўных да крыху скандальных матываў, падкрэслівае Алес Рыжкоў. З улікам спецыфікі выставачны праект адзначаны ўзроставым абмежаваннем 18+.

Усе творы ўдала ўпісаліся ў выставачную прастору Нацыянальнага цэнтра сучасных мастацтваў на праспекце Незалежнасці. Экспазіцыя заняла некалькі залаў на двух паверхах, таму ўспрымаецца лёгка, у адрозненне ад праектаў, якія па тых ці іншых прычынах размешчаны ў адным вялікім пакоі. Да таго ж аматараў мастацтва ёсць выбар: прайсціся па ўсіх калідорах і ацаніць шматграннасць матэрыялу, што прапаноўваецца, ці бліжэй пазнаёміцца з работамі

любімых аўтараў. Усё ж буйных праектаў апошнім часам не так шмат. (Дарэчы, анонсы на гэты год — экспазіцыя, прысвечаная японскай культуры, персанальная выстаўка Рэнэ Магрыта, а таксама зборная выстаўка шэдэўраў сусветнай класікі XVII—XIX стагоддзяў.)

Між тым наведвальнікам падчас вандроўкі дапамогуць спецыяльныя інфармацыйныя стэнды, а таксама дакументальныя фільмы пра творчасць найвялікшых майстроў мінулага стагоддзя. Наведаць надзвычай змястоўную выстаўку «Лінія кахання. Эратызм у творчасці вялікіх майстроў XX стагоддзя» можна да 8 сакавіка.

«...Нічога, акрамя кахання...»

Для Анры Маціса (1869—1954) цялеснасць як форма цікавейшая, чым душэўныя перажыванні і запал. Для яго быў важны не столькі стан, колькі лад карціны: якое месца займаюць прадметы на лісце, як суадносяцца прамежкі паміж імі. Абстрактныя фігуры, у якіх усё ж праглядаецца чалавечае цела, лёгкія і простыя. Максімальнага спрашчэння мастацкай мовы Маціс дасягае ў сваім праекце «Джаз» — зборніку аўтарскіх тэкстаў і ілюстрацый. Кожная з іх уяўляе сабой геаметрычную кампазіцыю з абрэзкаў паперы, пафарбаваных гуашшу. І ўсё ж за гэтай лаканічнасцю, яснасцю хаваецца асоба, якая спасцігла глыбіню ўспрымання свету, якая ўбачыла тое, што здольны ўбачыць не кожны.

Іншы эратызм у Пабла Пікаса (1881—1973), творцы гарачага, эмацыянальнага, які палае любоўю да жыцця, мастацтва, жанчын (гісторыя захавала імёны сямі каханых). Пікаса дагэтуль лічыцца самым дарагім мастаком: на аўкцыёнах яго творы каштуюць больш за работы іншых творцаў, нягледзячы на тое, што мастак працаваў у вельмі розных стылях. У экспазіцыі прадстаўлена адна літаграфія з серыі «Авіньёнскі пацалунак» і некалькі работ з серыі 347 (па колькасці гравюр), пры стварэнні якой Пікаса выкарыстаў розныя тэхнікі: траўленне, акватынту, паліроўку, сухую іголку. Над гэтым цыклам майстар працаваў кожны дзень на працягу сямі месяцаў у 1968 годзе, ва ўзросце 87 гадоў. Мастацтвазнаўцы называюць яго мастацкім дзённікам Пабла Пікаса, які выпісваў такім чынам свае фантазіі і ўспаміны, малюючы на белым фоне мужчын і жанчын у мудрагелістых позах. Гумар, іншы раз вельмі дзёрзкі, абыгрыванне палотнаў знакамітых папярэднікаў, нястрымная гульня ўяўлення, кароткія гісторыі, расказаныя некалькімі штырхамі, — усё гэта падкрэслівае кантраст адкрытага і сарамлівага, жывёльнага і вытанчанага. У кожнай рабоце ўдумлівы глядач знойдзе канфлікт — супярэчнасць паміж перамогай і паразай, пачуццёвасцю і агрэсіўнасцю, прыцягненнем і адштурхваннем, прыгожым і пачварным. Усё гэта перадае само жыццё. «У рэшце рэшт, карані мастацтва трэба шукаць у эратызме, — пісаў Пікаса. — У аснове няма нічога, акрамя кахання, якім бы яно ні было».

Мабыць, самая скандальная частка выстаўкі — работы Эгана Шыле (1890—1918), аўстрыйскага мастака з надзвычайным лёсам і загадкавым унутраным светам. Ледзь не на кожнай рабоце людзі паказаны ў нязручных, адкрытых позах, са скурай ненатуральных колераў, напружанымі выразамі твараў... Карціны Шыле, на якога, у сваю чаргу, паўплываў Густаў Клімт, поўныя маўклівай істэрыкі і болю. Вельмі часта побач з рознымі ацэнкамі работ мастака фігуруе словазлучэнне «аголены нерв». Мастацтвазнаўцы адзначаюць важную дэталю: у карцінах няма перспектывы, фону, акружэння. Гэта можа казаць аб тым, што яго цікавіў не час, не грамадства, тым больш не сацыяльны кантэкст. Белы арэол, якім акружаны некаторыя вобразы, падкрэслівае іх адчужанасць і ізаляванасць. Мастак ніколі не выпраўляў свае малюнкi. Калі яго не задавальняла лінія або натуршчыкі трохі змянялі позу, ён працягваў працу, робячы побач іншую лінію. З-за гэтага ад некаторых карцін узнікае адчуванне раздвойвання, уласцівае пачуццям яго герояў.

У Шыле складаны лёс. За сваё нядоўжае жыццё — мастак памёр у 28 гадоў ад іспанкі — ён перажыў арышт, абвінавачванні ў разбэшчванні малалетніх, канфіскацыю работ, аб'яўленне яго творчасці парнаграфіяй. Аднак вядомасць і прызнанне ў мастацкім асяроддзі прыйшлі яшчэ пры жыцці.

Лініі, стыль, гульня

Другая палова выстаўкі — карціны больш блізкіх да нашага часу мастакоў. Так, Луі Бертон Сэн-Андрэ (1905—1977) атрымаў вядомасць менавіта дзякуючы працы ў жанры эратычнай ілюстрацыі. Ён стаў аўтарам малюнкаў да твораў Поля Верлена, Шарля Бадлера, Дэні Дзідро, Вальтэра. Для «Дэкамерона» Джавані Бакача Луі Бертон Сэн-Андрэ выканаў 45 каляровых афортаў, даволі натуралістычных і не вельмі яркіх. Некаторыя з іх прадстаўлены на выстаўцы і датуецца 1931 годам.

Пра нідэрландца Карнэйля (1922—2010) мастацтвазнаўцы кажуць як пра майстра колеру. Сам ён называў сябе «мастаком радасці». Сапраўды, Карнэйль напаўняе колер філасофскім і сімвалічным зместам. Яго стыль знарок дзіцячы, прыміўны. Работы насычаны фантастычнымі вобразамі жанчын, птушак, каткоў. Жанчына ў іх, як правіла, — увасабленне двюх крайнасцей: кахання і смерці, рэальнасці і фантазіі.

Анры Маціс «Блакітная аголеная», 1952 г.

Натхненне ён шукаў у творах Пікаса, а таксама Паула Клее і Хуана Міро.

Работы Пауля Вундэрліха (1927—2010) спадабаюцца аматарам ірацыянальнага. Нямецкі графік, скульптар, жывапісец, дызайнер эксперыментаваў з мадэрнам, рэалізмам, ташызмам (еўрапейскай разнавіднасцю абстрактнага экспрэсінізму ў 1940—60-х гадах), але ў выніку стаў паслядоўнікам магічнага (фантастычнага) рэалізму, ці неасюррэалізму. Нягледзячы на тое, што карціны Вундэрліха — гульня з класікай, адначасовае спляценне гісторыі і міфалогіі, яны могуць напахохаць сваёй жорсткасцю і недагаворанасцю.

Творчасць Франсіса дэ Ласю Сэн-Жэні (1925—2018) прадстаўлена толькі парай работ, але яны падаюцца найбольш рамантычнымі. Так, твор «Да канца (II)» (другая палова XX ст.) адлюстроўвае пацалунак асоб, падобных да камянёў.

(Не) адкідваючы абсалютную бессаромнасць

Каб уважліва пазнаёміцца з работамі ўсіх айчынных мастакоў, прадстаўленых на выстаўцы «Лінія кахання», сапраўды, трэба некалькі гадзін. Але, што тычыцца значнай часткі карцін, заўважна адна тэндэнцыя: большая канцэнтрацыя пшчоты і далікатнасці ў параўнанні з еўрапейцамі. Тут і пачуццёвая стрыманасць у работах Кацярыны Шабуні ці Ірыны Кошман-Пятроўскай, і размытасць ідэалу ў карцінах Марыі Скакун ці Юрыя Бурмістрава, і захапленне дэталлямі Аліка Замосціна ці Арцёма Пясецкага... Тым не менш нельга адкідваць і абсалютную адкрытасць і бессаромнасць, уласціваю палотнам некаторых айчынных творцаў, напрыклад, Уладзіміра Кандрусевіча і Анастасіі Кравец, хоць «хімера» апошняй — прамая адсылка да «Аголенай» Шыле.

Як правіла, аўтары даследуюць прыгажосць жаночага цела, малюнкi з мужчынамі сустракаюцца значна радзей і пераважна ў кампаніі з жанчынай. Між тым сустракаюцца работы, што выбіваюцца з агульнай канцэпцыі (прынамсі, пакулі не прачытаеш подпіс, але і гэта часам не дапамагае). Гаворка найперш пра карціну Волгі Анашкінай пад назвай «Феномен кахання як цёмнага, што разбурае» (2020). Найперш збіваюць з панталыку адлюстраваныя на ёй немаўляты, па-другое, абраныя колеры — цалкам чорны фон, чорныя фігуры, белая галава аднаго з дзяцей і шэрыя вочы другога. Інтэрпрэтацыі можа быць колькі заўгодна, але ці адпавядае хоць адна з іх агульнай плыні выстаўкі, ці не супярэчыць ёй кожная з трактовак? Да таго ж вельмі сціпла глядзяцца ў экспазіцыі творы накіштальт «Час цвіцення» Надзеі Букі (2019), дзе, акрамя краю сукенкі і ўмоўных кветак, глядачу няма за што зачапіцца.

Некаторыя работы, нядзіўна, напоўнены алюзіямі і адсылкамі да твораў знакамітых мастакоў (у адрозненне ад іншых работ мастацкі на выстаўцы). Сярод іх — «Дзяўчынка з птушкай» (2017) Андрэя Савіцкага, серыя работ «Зіначкі» (2018) Ксеніі Лагавой, «Афрадыта» (2020) Уладзіміра Бяскоўскага, «Купальская ноч» і «Спякотная чэрвенская ноч» (2020) Анастасіі Рудыўскай, «Ноч» (2019) Дзіны Ляонавай, «Жанчына з гадзіннікам» (2019) Надзеі Рэўтовіч — дарэчы, рэдкі экспанат, які прэзентуе на выстаўцы вязанне і вышыўку.

Звяртае на сябе ўвагу і скульптура, даволі шырока прадстаўленая ў прастору залаў. Сярод адметных работ — «Жаночы торс» Галіны Гаравой (1999), «Сон» Алега Варвашэні, «Захапленне» (2001) і «Мроі» (2020) Хізы Асадулаева, а таксама «Адам і Ева — сімфонія раўнавагі» (2018) Ліліі Нішчч. Такім чынам, вечныя сюжэты ды іх інтэрпрэтацыі — адзін з асноўных складнікаў выстаўкі «Лінія кахання. Эратызм у творчасці вялікіх майстроў XX стагоддзя». Шукаць і пазнаваць іх — асабліва асалода.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Найлепшае, што здарылася

Самае галоўнае падзея года ў беларускім кіно — кінафестываль «Лістапад» — вядомы як «фестываль фестываляў», бо тут прадстаўляюць стужкі, якія паспелі атрымаць узнагароды і пэўную вядомасць на іншых кінападзеях свету. Але сёлета фестываль быў адменены. Для беларускага гледача засталіся таямніцай не толькі замежныя фільмы. Беларуская кінаіндустрыя, найлепшыя прыклады якой звычайна траплялі ў праграму нацыянальнага конкурсу, таксама пазбавілася магчымасці падвесці вынікі. Але арганізатары «Лістапада» пры падтрымцы сеткі кінатэатраў *Silverscreen* вырашылі выправіць гэты момант. З 17 па 23 снежня прайшоў Фестываль беларускага кіно.

Дату пачатку наўмысна прымеркавалі да Дня беларускага кіно, які адзначаецца 17 снежня з 1994 года. У 1924-м у гэты дзень была прынята пастанова СНК БССР «Аб урэгуляванні кінасправы ў БССР» і створана Упраўленне па справах кіно. Гэта пачатак афіцыйнай дзяржаўнай кінавытворчасці на тэрыторыі Беларусі.

Праграма Фестывалю беларускага кіно фактычна складзена з карцін, якія павінны былі ўвайсці ў нацыянальны конкурс «Лістапада». Падзея стала своеасаблівым спосабам падвесці вынікі года ў індустрыі. Праз пандэмію многія фільмы на вялікім экране ў Беларусі ўвогуле аказаліся ўпершыню.

Зноў у беларускім кіно пераважаюць дакументальныя і кароткаметражныя карціны, часам — і тое, і тое. Кінематаграфісты даследуюць чалавечыя стасункі і ўнутраныя станы, псіхалогію і жыццёвыя абставіны звычайных і незвычайных людзей. Выразнай і відавочнай канцэпцыі ў размеркаванні фільмаў па днях не заўважылася. За шэсць дзён фестывалю можна было паглядзець 19 карцін, з якіх 10 дакументальных, восем ігравых і адна анімацыйная. Толькі сем фільмаў маюць хронаметраж, большы за паўгадзіны.

Памяць.

Эмацыянальны ўраборас

Сумна, калі адной з найбольш значных і заўважных падзей года ў індустрыі становіцца страта, трагедыя. 14 мая гукарэжысёр Максім Гаўрыленка, рэжысёр Любоў Зямцова і прадзюсар Уладзімір Міхайлоўскі вярталіся са здымак у Гомелі. На сорак трэцім кіламетры

Кадр з фільма «Пад кронамі дрэў».

трасы яны трапілі ў аўтакатастрофу, якая адразу забрала жыцці хлопцаў. Любоў памерла ў рэанімацыі, не прыходзячы ў свядомасць, праз восем дзён.

Падзея стала жудасным ударам для ўсіх, хто ведаў маладых людзей, хто з імі працаваў.

Але прайшло паўгода. Фестываль беларускага кіно стаў выпадкам згадаць не пра трагедыю, а пра дзейнасць маладых кінематаграфістаў, пра тое, што яны распавядалі ў сваіх карцінах, якім бачылі свет.

Фестываль адкрыўся творчым вечарам Максіма Гаўрыленкі і скончыўся мерапрыемствам, прысвечаным памяці Любові Зямцовой і Уладзіміра Міхайлоўскага.

Жыццё гуку...

...дае гукарэжысёр, імя якога мы не дачакаліся ў цітрах і ўжо сышлі з залы або выключылі фільм на камп'ютары. Гэта чалавек, які напаўняе фільм жывым

голосам, раскрывае яму жабры, прымушае размаўляць з гледачом кінамавай не толькі візуальнай, але і звычайнай.

Максіма Гаўрыленку абазначаюць як мастака гуку. Жыццё Максіма было звязана з двума захапленнямі: кіно і музыкой. Тонкае адчуванне гуку, уласцівае музыканту, ён перанёс у кінамастацтва і браўся за любыя праекты, нават бясплатна, каб дапамагчы незалежнаму кіно развівацца. Максім рыхтаваўся да рэжысёрскага дэбюту. Засталося шмат сцэнарных напрацовак.

На творчым вечары Максіма паказалі пяць яго работ. «Апошні лайк доктару Шперлінгу» — кароткаметражны фільм Дзяніса Зосіка, які распавядае пра канфлікт двух кіроўцаў на зімнай трасе. Маці Максіма здзіўлялася, як ён працаваў на гэтых здымках, бо хлопец вельмі не любіў холад.

Кадр з фільма «Месца кахання».

«Пляж/лес/тамбур» Кірыла Галіцкага і Святланы Казлоўскай стаў найлепшым мастацкім фільмам на «Лістападзе-2018». Гэта эпізод гвалту, які своеасабліва даследуе псіхалогію агрэсара і ахвяры. Натуральныя дэкарацыі заўсёды вымагаюць вялікай увагі да гуку ў кіно.

«Victims» Антона Люмо — псіхалагічны нарыс, зняты ў стылістыцы старога кіно з VHS-плёнак. Персанажы размаўляюць па-англійску, але для беларускага паказу стваральнікі вырашылі яго пераагучыць. Рэжысёр прапанаваў імітаваць голас і стыль легендарнага акцёра агучкі, але Максім Гаўрыленка знайшоў яго самога і дамовіўся з ім.

«From a great height» Улады Сяньковай распавядае пра хлопца, які хоча пазбегнуць прызыву ў армію, з'ехаўшы ў Польшчу, і ў вагоне цягніка сустракае бежанца з Сірыі. Гук у фільме адыгрывае адну з цэнтральных роляў, выступае сімвалічным складнікам, адным з галоўных экспрэсіўных сродкаў і вельмі дакладна ўвасабляе пачуцці герояў.

«Пад кронамі дрэў» Ігната Качана — прыгожая і цёплая гісторыя пра душы людзей з адной з беларускіх вёсак, пра тое, што хаваецца ў іх за штодзённай працай і тое, што ім патрэбна ў жыцці. Адна з асаблівасцей фільма — жывы гук музычных інструментаў, што разносіцца ў полі. Здаецца, у гэтым фільме для Максіма апрацоўка кінагуку і музыкі маглі сустрацца.

Кожны рэжысёр выходзіў распавядаць пра сваё кіно і супрацоўніцтва з Максімам Гаўрыленка. Яго згадвалі як надзвычай добрага чалавека і захопленнага справай прафесіянала, з якім было камфортна працаваць, які калі і крычаў, то толькі «Цішыня на пляцоўцы».

Любоў — галоўны прынцып

Так заўсёды характарызуюць работы Любові Зямцовой. Чалавек і яго любоў былі галоўнай тэмай яе кіно, кожнай з работ. Рэжысёрка скончыла Акадэмію мастацтваў у Мінску і школу Вайды ў Варшаве.

«Пра любоў: Іра», «Месца кахання», «Дзень Перамогі». Зямцова — аўтар трох дакументальных фільмаў і трох карцін з цыкла «Невядомая Беларусь», які выходзіў на канале «Цяперашні час». У праекце выйшлі фільмы пра жыццё мінскай Камароўкі, пра

людзей, якія працуюць па размеркаванні пасля навучальных устаноў, і пра прытулак для жанчын, якія збеглі з сямей праз хатні гвалт. Фільмы з «Невядомай Беларусі» можна паглядзець у інтэрнэце, яны напоўнены ўвагай і цікаўнасцю да лёсаў герояў, да дэталей іх жыцця. Уладзімір Міхайлоўскі быў партнёрам Любові і па жыцці, і па працы, а таксама прадзюсарам «Невядомай Беларусі». Яны пазнаёміліся дзякуючы герою працяглага праекта «Выхаванне Арцёма». Разам з Максімам Гаўрыленкам маладыя людзі рыхтавалі чацвёрты фільм праекта, прысвечаны гомельскім валанцёрам, якія дапамагаюць медыкам падчас пандэміі каранавіруса.

Святлана Зямцова, маці рэжысёркі, шмат распавядала пра звычкі і спосабы працаваць, уласцівыя Любові і Уладзіміру. У сям'і і сярод сяброў пра іх не кажуць у мінулым часе — яны адправіліся ў касмічную камандзіроўку.

На вечары памяці паказалі першую поўнаметражную стужку, сумесную работу Любові і Уладзіміра — «Месца кахання», якая даследуе, як фарміруюцца і развіваюцца стасункі ў людзей з інваліднасцю, якія наведваюць цэнтр дзённага знаходжання.

Акрамя гэтага, была прадстаўлена новая работа Любові пад назвай «Вольны народ». Фільм прысвечаны жыхарам вёскі Ніжнія Жары ў Гомельскай вобласці, якія змагаюцца за права застацца на сваёй радзіме.

Любоў паказала сваіх герояў натуральнымі, непасрэднымі, экспрэсіўнымі, пазбягаючы лішняй драмы і непатрэбных акцэнтаў. Фільм атрымаўся светлым і дынамічным. Пасля паказу «Месца кахання» ўключылі запіс з прэм'еры на фестывалі «Watchdocs», дзе Любоў адказвае на пытанні пра здымкі, узаемадзеянне з героямі. Кіно і тое, як яго ўспрымае стваральніца, сплялося ў адно ўражанне і ўтварыла шчыmlівае пачуццё страчанага святла. Гледзячы на фотаздымкі маладых людзей, у апошнюю чаргу падазраеш, што ім прысвечаны вечар памяці, а не звычайны творчы вечар.

Для ўсіх прысутных было зразумела, якія перспектывы страціла беларуская кінаіндустрыя. Але лейтматывам, неаднойчы паўтораным на абодвух вечарах, была фраза: «У нас засталася іх кіно». Цудоўна, калі ў людзей атрымліваецца пакінуць, закансерваваць частку сябе ў пэўным стварэнні, але не такія падзеі павінны быць прычынай пазнаёміцца з творамі.

Малая радзіма

Як адзначалася ў пачатку, з 19 фільмаў у праграме большая частка — дакументальныя стужкі, некаторыя з іх зроблены на кінастудыі «Летапіс». У анонсах фестывалю фігуравала яшчэ і такая фраза: «19 фільмаў, каб зразумець Беларусь». Насамрэч дакументальнае мастацтва гэтым і займаецца: даследуе навакольны свет, назірае за ім, збірае заўважанае і пасля з гэтага фарміруе карціну, уяўленне пра гэты свет. Кажуць, што няварта супрацьпастаўляць дакументальнаму кіно мастацкае. «Пастановачныя» карціны называюцца ігравымі, а дакументальныя стужкі не менш мастацкія, бо ўсё адно не адлюстроўваюць рэальнасць абсалютна аб'ектыўна, а паказваюць яе праз прызму поглядаў і ўспрымання рэжысёра. На мантажы ўсё адно выбіраюцца спосабы ўздзеяння на гледача і тое канчатковае ўражанне, якое стваральнік хоча заклаці.

Пра гэта распавядала маці Любові Зямцовой: манцiруючы фільм, рэжысёрка часта паказвала родным напрацоўкі з пытаннем «Што ты бачыш?». Гэта дазваляла ёй параўноўваць сваё бачанне з тым, наколькі ўдала яно перадалася.

Даследаванні беларускіх дакументалістаў засяроджаны на лёсах людзей. Герой у кадры галоўны, але асяроддзе, у якое ён змешчаны, дзе ён існуе, часта адыгрывае ролю другога галоўнага персанажа. Цікавы не чалавек сам па сабе, а чалавек у абставінах. Гэта і зразумела: як распавесці цікавую гісторыю пра таго, хто нічым не вылучаецца?

Беларускія дакументалісты часта здымаюць у правінцыі, далёка ад Мінска і абласных цэнтраў. «Каб зразумець Беларусь», яны шукаюць яе сутнасць у ціхіх і спакойных вёсках, у сэрцах іх жыхароў. «Усе мерапрыемствы па плане» Алеся Лапо — пра дырэктара сельскага Дома культуры, «Невядомы рай» Дар'і Юркевіч — пра жыццё сям'і ў вёсцы побач з Чарнобыльскай зонай, «Мне трэба поціскаць...

з беларускім кіно за год

Кадр з фільма «Невядомы рай».

Андрэя Куцілы — карціна пераадолення самоты ў напаяўзакінутай вёсцы. Цікава і тое, як рэжысёры бачаць. У Андрэя Куцілы карціна запаволена, манатонная, сцішаная, рэдка выходзіць на вуліцу. Замкнёная ў сабе. Алесь Лапо паказвае шмат размоў, імкнецца злавіць характар кожнага, хто трапляе ў кадр. Карцінка выглядае шэрай, быццам вечнае пахмурнае надвор'е. Асабліва адчуваецца кантраст з «Невядомым раем» Дар'і Юркевіч. Назва карціны вельмі дакладна адлюстроўвае яе настрой. Нягледзячы на тое, што ў карціны няма пэўнай фэбулы, камера проста сочыць за людзьмі, фільм атрымаўся рухавы, дынамічны, гучны і надзвычай удала зняты. Гэта менавіта той выпадак, калі абставіны вызначаюць цікавасць да героя, і аўтар адводзіць абставінам шмат экраннага часу. Агульныя планы прыроды побач з Чарнобыльскай зонай адчужэння зняты так, што можна рабіць скрыншоты, ставіць іх на застаўку камп'ютара, і ніхто не здагадаецца, што гэта ў Беларусі. Прытым тут справа не столькі ў нейкай унікальнай прыгажосці, колькі ў бачанні аўтаркі, у тым, як гэта зафіксавана. «Рай» паказаны ў поўнай адпаведнасці з найменнем, але на кадрах не хаваецца знак радыяцыйнай небяспекі. У гэтай несупастаўляльнасці, супярэчлівасці абставін — тэма фільма. Яе раскрыццё — у гарманічным, натуральным суіснаванні дысгарманічнага асяроддзя і харызматычнага чалавека.

Гульня ў масавае

Тэма Чарнобыля, дарэчы, таксама з невярагодна прыгожымі пейзажнымі планами ўзнікае ў «Забароненай зоне» Мітрыя Сямёнава-Алейнікава. Рэдкі звер у беларускай кінавытворчасці — ігравы поўнаметражны фільм, тым больш з замашкамі хорара і трылера. Розныя эксперыменты на гэтых жанрах рэгулярна ставіць Мікіта Лаўрэцкі, але спроб зрабіць масавае кіно ён не прадпрымаў.

Значыць, маем трылер з класічным пачаткам «кампанія сяброў выпраўляецца ў паход/ладзіць вечарынку», класічным паваротам настрою «спачатку ўсім весела і бесклапотна, а пасля пачынаецца нешта жудаснае» і класічным развіццём сюжэта «ўсіх адстрэльваюць па адным». Таксама прысутнічаюць маладыя і адносна вядомыя расійскія акцёры. Ёсць прыгожая аператарская праца, насычаная здымка лясных пейзажаў і заўсёды цікавых планаў закінутага горада. Ёсць выразная тыпізацыя характараў герояў, на якой добра, як на дражджах, расце канфлікт, асабліва калі змясціць гэты росчын у гарачую духоўку экшну.

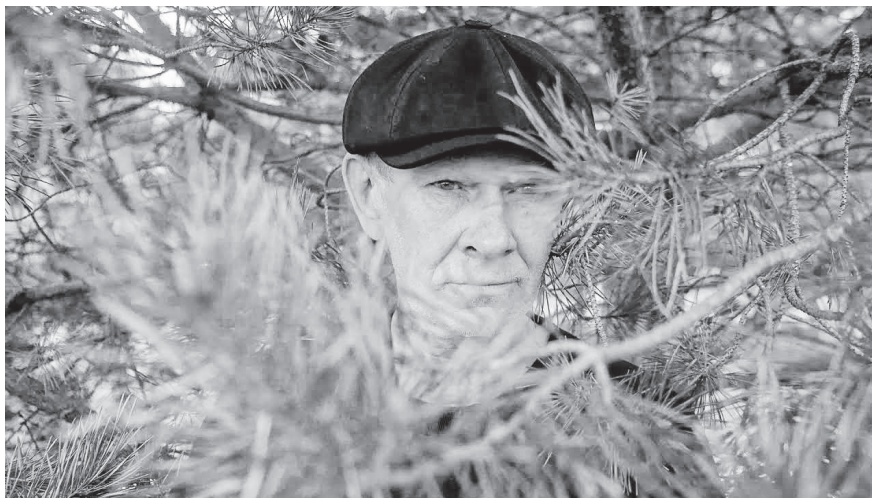
Кадр з фільма «Забароненая зона».

Ёсць нешта па-свойму вясёлае і нават унікальнае ў тым, што тыповае кіно ў Беларусі выглядае таксама эксперыментальным. Канешне, у фільме хапае спрэчных момантаў, асабліва з пункту гледжання сюжэтных ходоў. Загадкавасць тут умоўная, хорару дадае хутчэй нечаканасць, чым незразумеласць пагрозы. Псіхалагізм даволі павярхоўны, прысутнічае настолькі, наколькі патрэбна крыху размежаваць добрых і дрэнных, хаця варта адзначыць, што чаканні стэрэатыпнага вырашэння пару разоў не апраўдваюцца. Персанажы часам паводзяць сябе нелагічна, але гэта ў пэўнай

меры тлумачыцца канцоўкай. Пасля паказу рэжысёр прызнаваўся, што яны знялі два варыянты фіналу, але ён хацеў змясціць у фільм менавіта такі, і ўвогуле ўся праца была яму цікавай дзякуючы канцэпцыі фіналу. У фэбулу, цалкам пабудаваную на экшне, раптам дадаецца лагічная метафара, якая тлумачыць і некаторыя дзіўныя моманты ў паводзінах герояў, і паглыбляе, надае дадатковыя сэнсавы пласты развязкі.

Эксперыменты і разважанні

Незвычайнае для масавага гледача — больш звычайная сітуацыя ў беларускім кіно. Перадапошні

Кадр з фільма «Дзіма».

дзень фестывалю стаў такой выстаўкай эксперыментальна, аднаўшы тры кароткаметражкі — анімацыйную, ігравую і дакументальную. На першы погляд, фільмы не аб'яднаны нічым, але калі паглядзець іх і крыху падумаць, аказваецца, што кожны з іх — па-свойму літаратурная карціна, відэаэсэ, кінароздум. Цікава глядзець іх адзін за адным, бо кожны фільм рэалізоўвае гэтую эсэістычнасць па-рознаму, карыстаючыся адмысловымі метадамі кінамастацтва.

«Царства зорак», цалкам аўтарская работа Івана Гапіенкі, уяўляе сабой абстрактнае разважанне пра каштоўнасці, ідэі, іх паступовую трансфармацыю. Насычаныя, але не кіслотныя колеры, арыгінальная анімацыя і малюнак у суаднясенні з гісторыяй, абазначанай буйнымі рысамі. Гэта анімацыйны нарыс, свайго роду эсэ, у якім ні сюжэт, ні сімвалы, ні карцінка не займаюць дамінантнай пазіцыі, усё развіваецца цэльна і гарманічна.

«Дзе жывуць жаданні» абазначаны як гульнявы фільм, але гэта абсалютны эксперымент. Сумесная работа Дар'і Голавай і Сашы Кулак аб'ядноўвае малюнак, дзеянне, прадметную здымку і тэкст у своеасаблівы тэматычны нарыс. Ён выкананы кардынальна адрозна ў параўнанні з «Царствам зорак». У першым выпадку карціна пабудавана на стылістычнай аднароднасці і паступовай трансфармацыі сімвалаў, тут — фільм-эсэ атрымліваецца за кошт мантажу мазаічнага і статычнага,

што праходзіць праз розныя кадры ўвасаблення. Таксама гэтую карціну адрознівае медытатывнасць, падкрэсленая спакойнай колеракарэкцыяй.

Дакументальны фільм, паказаны ў гэты дзень, — «Дзіма» рэжысёра Дзімы Дзядка. У адрозненне ад «Мікіты Лаўрэцкага» Мікіты Лаўрэцкага, гэты фільм не пра стваральніка. Гэта ідэальнае спалу чэнне ўнікальнага героя і падачы. Рэжысёр паказвае побыт, «працу» і прынцыпы чалавека, які ўсё жыццё займаецца крадзяжом. Яго матывацыя, погляды, уяўленне пра справядлівасць, законы светабудовы здзіўляюць, аказваюцца нечаканымі для гледача не менш, чым кадры з начным узломам вясковай кравы.

Эксперыменты — увогуле нешта нахштальт крэда для беларускага кіно, таму відавочна, што ў фестывалі іх было дастаткова. Той жа фільм Мікіты Лаўрэцкага зманціраваны са старых відэа, у якіх аўтар з'яўляецца ва ўзросце ад 0 да 16 гадоў. І этнаграфічнае даследаванне ў кіно — «Код продкаў» Уладзіміра Луцкага і ўжо згаданы «Victims» Антона Люмо, і іншыя.

Часам звыклыя формы кіно ўспрымаюцца як эксперыментальныя толькі праз малую прадстаўленасць у кантэксце, як «Забароненая зона» Мітрыя Сямёнава-Алейнікава. Часам у класічны фільм уносяцца арыгінальныя рэжысёрскія рашэнні, прадывтанавыя прадметам даследавання, як у «Цемры звонку» Анастасіі Мірашнічэнкі, дзе адна з частак гісторыі пра невідучых футбалістаў зманціравана толькі гукам на чорным экране. У беларускім кіно заўсёды шмат аўтарскага падыходу, які пераўтварае карціну не проста ў дакументальнае, ігравое ці анімацыйнае кіно, але ў кіно з відавочным рэжысёрскім рашэннем.

800 хвілін самоты

Калі дакладна — 807 хвілін. Гэта сумарны хронаметраж усіх карцін фестывалю. Вядома ж, самі мерапрыемствы доўжыліся больш дзякуючы ўнікальнай магчымасці размовы са стваральнікамі фільмаў. Адрозныя атрыманы адказы на пытанні, якія пакінуў твор мастацтва, — рэдкая раскоша. У многіх выпадках што гледачы, што стваральнікі застаюцца сам-насам са сваімі ўражаннямі, адчуваннямі, эмоцыямі і адсутнасцю эмоцый.

Адзінота. У найлепшым, што здарылася з беларускім кіно ў 2020 годзе, пануе матыў адзіноты, што пераходзіць і трансфармуецца, уплятаецца ў сюжэт, праглядаецца праз сімвалы, наўпрост прамаўляецца персанажамі, пераадольваецца імі, скарае іх або застаецца фонам. Дзевятнаццаць крокаў самоты праз шэсць фестывальных дзён: у поглядзе, бачанні, страху, сваіх перакананнях, небяспецы, імкненні нешта стварыць, спробах да чагосьці дацягнуцца, бессэнсоўным і жорсткім спаборніцтве закрытым ладзе жыцця, самаахвяраванні, сустрэчах з мінулым, немагчымасці адной з форм кантакту са светам, чалавечнасці, чысціні, сваім разуменні сумленнасці, чаканні кахання, барацьбе за сваё. Гэта заўважна нават па тэмах, лакацыях, абставінах: зона адчужэння, забытыя ці інертныя вёскі, дыспансер для людзей з псіхічнымі захворваннямі, могілкі, сацыяльны цэнтр для людзей з інваліднасцю. Заўважна па накіраванасці погляду: у мінулае, углыб свядомасці, у спробы зразумець і супаставіць убачанае з аб'ектыўным.

Кіно, як і любое мастацтва, не толькі забаўляе, але — у першую чаргу — пашырае наш светапогляд, рассоўвае межы таго, што мы ведаем пра сусвет, што мы здольныя ўгледзець і зразумець у ім. Чужая камера — тая дадатковая оптыка, якая дапамагае нашым уласным вачам бачыць болей. Фестывальнае кіно — пастаяннае знаёмства з тэмамі, праблемамі, людзьмі, да якіх мы непадобныя, і рэжысёрскім поглядам на ўсё гэта. Такая своеасаблівая праверка зроку: ці памятаеш ты пра існаванне таго, што не бачыш кожны дзень? Ці здольны ты гэта зразумець, суперажываць, успрымаць нязвычайнае як цікавае? Наколькі шырока і поўна ты бачыш карціну свету?

У гэтых фільмах сапраўды можна ўбачыць Беларусь. Зразумела, што не ўсю, а тыя яе часткі, што звычайна хаваюцца ў самых цёмных кутах рэчаіснасці і не прыходзяць большасці звычайных людзей у галаву роўна да таго моманту, пакуль яны самі не акажуча ў падобных абставінах. Або не ўбачаць гэтыя абставіны ў кіно.

Дар'я СМІРНОВА

Простыя рэчы

Чароўны карань з Цянь-Шаня

У рубрыцы «Простыя рэчы» вядомыя людзі (пісьменнікі, мастакі, артысты, навукоўцы) будуць распавядаць пра свае хобі, захапленні, цікавасці, пра тое, як яны бавяць вольны час, што дае ім сілы і натхненне на працу, творчасць, адкуль бяруць энергію для новых здзяйсненняў, з якіх «па-лёў» чэрпаюць досвед і ідэі, што пераплаўляюць у вобразы. Распачынае рубрыку гутарка з паэтэсай Людмілай Хейдаравай. Раскошны сад ля яе сядзібы ўражае багаццем, разнастайнасцю. На працягу многіх гадоў пісьменніца разводзіць у ім кветкі, займаецца ландшафтным дызаманам.

— Спадарыня Людміла, у вашым профілі ў Facebook ёсць запіс: «Сёння зрэзала апошнія кветкі ў садзе». Якія любіце найбольш?

— Хацелася б думаць, што найлюбішая кветка там — я! Але ж — толькі садоўніца, а паненкі ў мяне — яны, кветкі. Як дзеці родныя: усе ўлюбёны. У дзяцінстве была ашалоmlена суцэльнай палянай рамонаў, на якую нечакана натрапіла. Усе тварыкі сонечных кветак былі павернуты да мяне, бо за маёй спінай сядела сонца. Захлынула тое святло назаўсёды. Адтуль назва першай кніжкі вершаў — «Адведзіны рамонакавай паляны».

— 3 год у вашым садзе жывуць толькі пастаянныя насельнікі ці спрабуеце разводзіць новыя?

— Сад выбірае, каго пакінуць, ад каго пазбавіцца. Я толькі прапаноўваю яму і дапамагаю. Нейкія дзікія кветкі прыходзяць самі, а бывае, што прывожу расліны з вандровак — зарніцы, званкі, саранкі, дзікія архідеі, жывакост, рагулькі, першацветы... Адны пагасцююць і пойдучь, іншыя абжываюцца.

— Любоў да саду зводзіцца толькі да кветак альбо яна шырэйшая?

— Калі вывучала старажытную кітайскую філасофію, выкладзеную ў І-Цзі, склала кнігу шасцірадкавых вершаў (секстэтаў «Вечаровае веч»), фрагменты якой ужо друкаваліся ў часопісах. Яшчэ заклала сад згодна з законам энергетычных патокаў ва ўсім, што тычыцца і архітэктуры, і раслін. Часам сад настолькі падабаецца маім гасцям, што яны просяць дапамагчы ў арганізацыі энергетычнай прасторы ўласных сядзіб. Заўсёды раблю гэта з радасцю, ахвотна дзялюся раслінамі.

Людміла Хейдарова.

— У свеце раслін усё гарманічна і дасканала, у нечым нашмат больш, чым у свеце людзей. Прычым ёсць абгрунтаваная версія, што кветкі адчуваюць і перадаюць адна адной пачуцці на адлегласці, тэлепатычна. Ці не ўзнікала думка, што чалавек, магчыма, дарэмна лічыць сябе вянцом тварэння?

— Так, у свеце раслін усё гарманічна... пакуль не ўмяшэцца чалавек. Тады часцей за ўсё пакутуе і раслінны свет, і чалавек. З прыродай трэба жыць у згодзе. Мы ж таксама частка натуральнага свету, прыроды. А то выйшлі з прыроды — выйшлі з народа, як у той песні. Баявыя такія. Што да «вянца» тварэння, дык у адным з паданняў пра стварэнне чалавека гаворыцца, што калі Бог убачыў гэтае сваё нягэтае, нязграбнае, непрыгожае, голае стварэнне, дык ад жалю да яго вырашыў падзяліцца з ім сваім духам... Вось вам і «вянец». Дух той ці не самы заняйдбаны цяпер у чалавеку? Тады ж чалавек адразу і парушыў наказ Бога пра яблыкi. Не думаю, што шмат чаго змянілася з таго часу. У кожным з нас ідзе барацьба з Богам. Адзін святы старац меў усяго адну малітву:

«Дай, Божа, каб Твая воля маю перамагла». А ў астатнім... кажуць, што нават камяні разумнейшыя. Напэўна, таму, што болей назіраюць і меней гавораць. Можыць, нават не ўмеюць хлусіць.

— Згадайце забаўную ці незвычайную гісторыю, звязаную з кветкамі з вашага саду.

— Збіралася пісаць кнігу аб прыгодах раслін у маім жыцці. Але... паспеець бы пачатае. Вось толькі закончыла гістарычны прыгоднічкі раман-фэнтэзі, над якім працавала шмат гадоў. Што тычыцца тых прыгод з кветкамі, дык адна з іх нават перавярнула мой светапогляд. А было так. Удзень працавала тады ў вылічальным цэнтры аднаго з НДІ, а на вершы заставаліся толькі ночы. Аднойчы пад вясну сяджу на маёй маленькай кухні, паглыбілася ў нейкі інакшы свет у сабе, як раптам пачуўся дзіцячы плач. Гэта вельмі здзівіла, бо не памятала, каб плакалі маленькія дзеці ў нашай старой хрушчоўцы. Прыслухалася. Ціха. Толькі зноў пачала гіпнатызаваць бялуткі ліст перад сабой, як раздражнёны дзіцячы плач паўтарыўся. Ён пачуўся акурат за мной, недзе зверху. А за спінай месцілася кухонная шафа. «Нехта дзіця мне падкінуў!» — прамільгнула ў галаве. Не раздумваючы, заскочыла на эдлік, абедзвюма рукамі абмацала верх шафы. Але там была толькі марлечка з загорнутым у яе каранем. З недаверам агледзела верхатуру шафы, пасля тую марлечку, якую трымала ў руках. І тут убачыла маленькія парасткі, якія прабіліся скрозь марлю. Ахнула душа ад цуду! «Дык гэта ты плакаў?» — ледзьве не плачучы сама, падзівілася з караня. Прывезла яго з Цянь-Шаня. Калі была там у жніўні мінулага года, каля леднікоў застудзіла спіну. Экстрасенс, які быў з намі, параіў прывязаць да спіны карань радзіёлы ружовай, якая расла на схілах, бо карань гэты, які яшчэ называюць залатым, сваёй канфігурацыяй здольны лекаваць. Дапамагло. Па вяртанні дадому закінула марлечку з каранем на шафу і забылася. Такая васьмь чалавечая ўдзячнасць... Тады ж пасадзіла карань з парасткамі ў скрыню. Ён нават зацвіў пад канец лета. Я ж пасля таго плачу тры дні не магла нічога есці. Была вегетарыянкай, а тут, атрымліваецца, расліна плача як дзіця... Ноччу на чацвёрты дзень напісала верш з дакорам Богу за гэты жорсткі свет, у якім жыву... Але часам думаю: а які свет стварыла б я сама? Каб там не было болю, крыўды, гвалту, смерці...

Гутарыла Яна БУДОВІЧ

зваротная сувязь

Ад класікаў да пачаткоўцаў

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае далучыцца да літаратурна-мастацкіх і пазнавальных праектаў. З новага вяснянскага сезона па выхадных гучыць праграма «Прачулым радком...», якая прапануе вершы розных аўтараў: ад класікаў да пачаткоўцаў.

У «Літаратурнай анталогіі», выхад якой перанесены на 14.15, ладзіцца чытанне рамана Уладзіміра Караткевіча «Чорны замак Альшанскі». Па выхадных у 10.05 выходзіць праект «Дзіцячы радыётэатр». У прыватнасці, у суботу ў яго межах прагучыць музычная казка Генадзя Давыдзкі «Выкрадальнікі часу», запісаная ў Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя Максіма Горкага.

У «Радыёбібліятэцы» з новага года выходзіць твор Чарльза Дыкенса «Калядны харал», з 11 студзеня — «Сарочынскі кірмаш» Мікалая Гоголя. У выхадныя ў вячэрні час у праекце «Літаратурныя гісторыі» — апавяданні беларускіх аўтараў. З 1 студзеня перадача «Радыётэатр плюс» выходзіць па суботах і нядзелях у вячэрнім эфіры. 9 і 10 студзеня канал «Культура» прапануе радыёспектакль «Навагодні дэтэктыў» па п'есе Пятра Васючэнка і радыёверсію спектакля Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа «Каханне — не жарты» паводле Педра Кальдэрона.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, кніжнымі навінкамі і аглядам «ЛіМа». У нядзелю ўвазе слухачоў — праект Навума Гальпяровіча «Сюжэт для вечнасці», у якім праз аўтарскую паэзію і прозу апавядаецца пра станаўленне асобы творцы.

Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

1 студзеня — 160 гадоў з дня нараджэння Яўхіма Карскага (1861—1931), філалага-славіста.

1 студзеня — 100 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Белавусава (1921—2006).

1 студзеня — 85 гадоў з дня нараджэння Анатоля Кудраўца (1936—2014), пісьменніка.

1 студзеня — 80 гадоў з дня нараджэння (1941) Іны Булгакавай, мастака па касцюмах, графіка.

1 студзеня — 75 гадоў з дня нараджэння (1946) Валерыя Бандарэнкі, заслужанага артыста БССР.

2 студзеня — 90 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Макаранкі (1931—2009), мастака.

2 студзеня — 80 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Жука (1941—2009), мастака.

2 студзеня — 80 гадоў з дня нараджэння Міхася Зарэмбы (1941—2002), прازیка.

2 студзеня — 80 гадоў з дня нараджэння (1941) Эдуарда Пелагейчанкі, беларускага і расійскага артыста оперы.

2 студзеня — 60 гадоў з дня нараджэння (1961) Ніны Шарубінай, салісткі оперы, народнай артысткі Беларусі.

2 студзеня — 70 гадоў з дня нараджэння (1951) Аляксандра Вашчанкі, літаратуразнаўцы, публіцыста, барда.

3 студзеня — 70 гадоў з дня нараджэння (1951) Рыгора Хрыка, заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь.

4 студзеня — 110 гадоў з дня нараджэння Максіма Абрамава (1911—1973), заслужанага артыста БССР.

5 студзеня — 80 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Яркова (1941—1991), заслужанага артыста БССР.

5 студзеня — 70 гадоў з дня нараджэння (1951) Таццяны Гаранскай, мастацтвазнаўца.

7 студзеня — 130 гадоў з дня нараджэння Сяргея Аксава (1891—1968).

8 студзеня — 110 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Дудзіцкага, паэта, прازیка, перакладчыка, публіцыста.

9 студзеня — 130 гадоў з дня нараджэння Навума Лойтара (1891—1966), заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

11 студзеня — 100 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Бялова (1921—1985), заслужанага артыста БССР.

11 студзеня — 60 гадоў з дня нараджэння (1961) Валерыя Жывалеўскага, гітарыста, кампазітара.

12 студзеня — 80 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Мулявіна (1941—2003), кіраўніка Дзяржаўнага беларускага эстраднага ансамбля «Песняры», народнага артыста БССР, народнага артыста СССР.

13 студзеня — 120 гадоў з дня нараджэння Барбары Вержбалоўіч, спявачкі.

13 студзеня — 80 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Угрыновіча (1941—1994), мастака-кераміста.

13 студзеня — 70 гадоў з дня нараджэння (1951) Лялі Варэцы, графіка.

13 студзеня — 60 гадоў з дня нараджэння (1961) Сяргея Агеенкі, рэжысёра, сцэнарыста.

15 студзеня — 85 гадоў з дня нараджэння Янкі Сіпакова, пісьменніка, заслужанага дзеяча культуры Рэспублікі Беларусь.

Каляндар прадастаўлены Беларускай дзяржаўнай архівам-музеем літаратуры і мастацтва.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія: Таццяна Арлова, Аляксей Бадак, Дзяніс Барсукоў, Віктар Гардзей, Уладзімір Гніламёдаў, Вольга Дадзімава, Жана Запартыка, Анатоль Казлоў, Анатоль Крэйдзіч, Віктар Кураш, Аляксей Марціновіч, Вячаслаў Нікіфараў, Мікалай Чаргінец, Іван Чарота, Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі: Юрыдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі: 220034, Мінск, вул. Захарова, 19 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 325-85-25, намеснік галоўнага рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72, аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98, аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98, аддзел мастацтва — 317-20-98, бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу. Падпісныя індэксы: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 638562 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ. Нумар падпісаны ў друк 5.01.2021 у 11.00. Ум. друк. арк. 3,72. Наклад — 803

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва "Беларускі Дом друку"» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013. Заказ — 118. Д123456789101112 М123456789101112. Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацый. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.